Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1995 МАЙ 17
Хабарай үлүү нүүл нарын 18
СРЕДА
гарагай 4
№ 89 (19183)
Газетын сэн Хэлсээтэ сэн.

Хабарай тарилга—95

ХАГСУУ ХҮЙТЭН НЭГЭ ҮДЭР...

Репортаж

...ын түрэнэй племзаводой механизаторнуудай ...ин 26-наа хабарайн...ралые эхилнэн тухай газетэдэ мэдээсэл ...тунхаглагдаа нэн. ...ахын таряашадай эр... ...ибаһан мүнөөдэрэй ...үзэлмэритэйнь дүтөөр ...ада хүсэлэнтэй, Илал... ...найндэрэй нүүлээр ...уурин ерэжэ, племзаводын директор А. И. ...шовтай, ахамад аг... В. Т. Хабаловтай уулзорэлдэбэбди.

Мүнөөдэрэй байдалаар ...арахада, тарилгын ...ын дунда зэргын эр... ...бүулагдана. Бусад ...удтал адли, манда ...үсэлнүүд, узел, де... ...хүдэлхэ найн ка... ...дуталдана. Хабарай ...даб дээрэ 36 ме... ...хабаадуулагдана. ...үргэдхэхөөр саг хү... ...гэжэ нанагдана. ...газар хахалха, бор... ...ихэ, катогоор тазараа ...хүдэлмэри түлэг ...рхилдэгдэнэ. 450 ...талмайн газар тэргүүн... 270 гектар тэжээлэй ...нуудай тарилгаха га... ...гектар хартаабхын ...лагдаа. Тоно түлишүүдал ехэл орбо... ...ндхэгдэнэ. Ерэ... ...саар түлэгдэхөөр ...тоно түлишүн 40 ...абажа хэрэглэбэб... ...гэжэ Александр Ни... ...вич тодорхойгоор ...хэлжэ үгэбэ.

...ийнэдэхи отделениин ...бригадын гэшүүд ...арта хара таряа... ...даа дүүргэнээр, шэ... ...лон обёосоо тарижа ...ой. «Большегорье» ...тарай 115 гектар паар ...дэнэр хара таряа... ...ан байна, — гэжэ ...Тыкшеевич хөөрэл... ...олсобо.

...ай агрономой хэлэнэн ...адын механизатор... ...танилсахаяа, «Осн... ...хадын ара талада ...нэн нүүдэл по... ...ндань хүрэжэ ерэ... ...Хөөр вагон-гэрнүү... ...ород трактор, маши... ...дэй янзын шагтага... ...техникэ, түхеэрэл... ...илэд олоор хараг... ...ошод ерэнхэ... ху... ...ушхуулан, үдынгөө ...нэн янзатай. Удан... ГАЗ-52 түхэлэй ...автомашина, тооно бурьюулнаар манай хажуу... ...да ерээд, зогсошобо. Кабинаһаа дүшөөд наһанай залуубтар хүн түргэнөөр ...рэн бүүжа, бидэнэртэ дутэ... ...лөөд: «Будаев гээшэб» гээд, гараа ...нарбайгаа нэн.

Энэмнай тракторна бригадын бригадир Валерий Балмаевич Будаев болоно. Энэ залуу нүхэрнай МТМ-е даагшын түшаал эзэлдэг, хажуугаарнь механитуудай бригадир хүн аад, мүнөө жэлдэ түрүүшынхээ хабарай тарилгын үедэ тракторна бригадираар томилогдоһон байба.

Тэрэнэй мэдүүлнэнэй ...ёноор, түс бригадын механизаторнуудай хуушаһан, эле... ...нэн детальнуудаа дахинаа ...нэльбэн шэнэлжэ, олдоһон запас хэрэгсэлнүүдэрээ ...узел, детальнуудаа ...нэлгүүлэн, трактор болон бусад техникээ ...хаһа саг соонь заһабарилжа шадаа юм.

— Мүнөө сагта запас хэ... ...рэгсэлнүүд ехэл үнэтэйшье, олдохоёошье болёо. Нэгэ жэшээ эндэ дүрдаһуу. «Бурятфермماш» гэһэн акционернэ бүлгэмдэ культиваторай лаананууд хэдэг болоһон аад, тэрэнээ аяар 106 мянган түхэригөөр худалдана. «Бурятагроснабай» база дээрэ тэрэниие 50 мянган түхэригөөр худалдажа абахаар. Анзаһанай нэгэ хутагань 22 мянган түхэригтэ хүрэнэ. Эдэниие худалдажа абахын тула мүнгэн хэрэгтэй, — гэжэ бригадир байдалаа тодорхойлжо үгэбэ.

Эдэнэрэй эрхилхэ ажалынь угаа ехэ. Байгша ондо түс бригадын хүсөөр 230 гектарта хара таряан, 957 гектарта шэнийсэ, 336 гектар дээрэ ешмээн, 114 гектарта обёос таригдаха байна.

Тиихэдээ тэдэнэр һайн сортын үрэнэ хэрэглэхэ юм. Тусхайлбал, «Бурятская-79» гэжэ сортын шэнийсын, «Баргажан», «Дотой» гэжэ сортын обёосой, «Онохойский» сортын хара таряанай, «Витим», «Лютесценс-521» сортнуудай нютагжуулагдаһан ешмээнэй үрэнэн таригдаха байна.

Түсхай табигдаһан түсэбэй ёноор, бригадын гэшүүд шэнийсээ 770 гектарынь паар дээрэ, бэшыньь һая хахалагдаһан газар дээрээ тариха ёнотой. Мүнөө тэдэнэр 40 гектартань шэнийсэ тариад байна. Обёосоо тарижа баһал эхилэнхэй. Даб дээрэ арбаад гектарта тарилга хэбэ.

Механизаторнуудай үдэр бүхэндэ арбаад часай туршада хүдөөдэ поли дээрэ хүдэлжэ гараха баатай болоно. Үдэртөө эндээ хоёр дахин халуун эдеэгээр хангагдаг юм. Тогоошон К. Н. Мордовская, тэрэнэй туһалгша Наталья Шангина хоёрой үүргэ нилээд ехэ.

Т-150 түхэлэй 4 трактор тарилгада, МТЗ-82 түхэлэй 6 трактор хахалалгада, нэгэниинь культивацида, ДТ-75 түхэлэй 3 трактор газар элдүүрилгэдэ хабаадуулагдана. К-700 трактогта хүдэлхэ хүн үгы. Тарилгын 5 агрегат хүдэлгэгдэнэ. Тэрэнэй хоёрынь СЗС-3,6 түхэлэй хүндэ 3 сеялкэнүүдые шэрэдэг байха юм. Хабарай тарилгада һайнаар хүдэлжэ байгшадай дундаһаа механизаторнуудай П. Д. Жигжитов, А. Плетенев, Ю. В. Белых, бурьюулнаар манай хажуу... ...да ерээд, зогсошобо. Кабинаһаа дүшөөд наһанай залуубтар хүн түргэнөөр ...рэн бүүжа, бидэнэртэ дутэ... ...лөөд: «Будаев гээшэб» гээд, гараа ...нарбайгаа нэн.

Энэмнай тракторна бригадын бригадир Валерий Балмаевич Будаев болоно. Энэ залуу нүхэрнай МТМ-е даагшын түшаал эзэлдэг, хажуугаарнь механитуудай бригадир хүн аад, мүнөө жэлдэ түрүүшынхээ хабарай тарилгын үедэ тракторна бригадираар томилогдоһон байба.

Тэрэнэй мэдүүлнэнэй ёноор, түс бригадын механизаторнуудай хуушаһан, эле... ...нэн детальнуудаа дахинаа ...нэльбэн шэнэлжэ, олдоһон запас хэрэгсэлнүүдэрээ ...узел, детальнуудаа ...нэлгүүлэн, трактор болон бусад техникээ ...хаһа саг соонь заһабарилжа шадаа юм.

— Мүнөө сагта запас хэ... ...рэгсэлнүүд ехэл үнэтэйшье, олдохоёошье болёо. Нэгэ жэшээ эндэ дүрдаһуу. «Бурятфермماш» гэһэн акционернэ бүлгэмдэ культиваторай лаананууд хэдэг болоһон аад, тэрэнээ аяар 106 мянган түхэригөөр худалдана. «Бурятагроснабай» база дээрэ тэрэниие 50 мянган түхэригөөр худалдажа абахаар. Анзаһанай нэгэ хутагань 22 мянган түхэригтэ хүрэнэ. Эдэниие худалдажа абахын тула мүнгэн хэрэгтэй, — гэжэ бригадир байдалаа тодорхойлжо үгэбэ.

Эдэнэрэй эрхилхэ ажалынь угаа ехэ. Байгша ондо түс бригадын хүсөөр 230 гектарта хара таряан, 957 гектарта шэнийсэ, 336 гектар дээрэ ешмээн, 114 гектарта обёос таригдаха байна.

Тиихэдээ тэдэнэр һайн сортын үрэнэ хэрэглэхэ юм. Тусхайлбал, «Бурятская-79» гэжэ сортын шэнийсын, «Баргажан», «Дотой» гэжэ сортын обёосой, «Онохойский» сортын хара таряанай, «Витим», «Лютесценс-521» сортнуудай нютагжуулагдаһан ешмээнэй үрэнэн таригдаха байна.

Түсхай табигдаһан түсэбэй ёноор, бригадын гэшүүд шэнийсээ 770 гектарынь паар дээрэ, бэшыньь һая хахалагдаһан газар дээрээ тариха ёнотой. Мүнөө тэдэнэр 40 гектартань шэнийсэ А. Елизов, В. Ф. Пастухов, А. Д. Багуев ороһо шэрэдэг автомашинын жолоошод Н. Головин, Н. Житихин, гагнуушад В. Н. Артемьев, тоно түлишөөр хангадаг автоматикын жолоошон В. Гермешов болон бусадые онсолон тэмдэглэхээр.

Эдэнэр графигайнгаа ёноор майн хөрёод болотор эртын ороһого ургамалнуудые тарижа дүүргэхээр, тэжээлэй ургамалнуудые тарилга июнийн 10-наа эхилхээр хараална. Энэ болзорто дүүргэхэ арга боломжотой юм. Техникынгээ хэды хуушаһаншье һаань, тэрэнээ ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэжэ, баян ургасын үндэһэ табиха гэжэ бригадын гэшүүд хабарай хагсуу хүйтэн эдэ үдэрнүүдтэ шударгыгаар хүдэлжэ ябана.

Д. ДОНДОКОВ.
Ивалгын аймаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: тракторист П. Д. Жигжитов, ороһо шэрэдэг автомашинын жолоошон Н. М. Головин; тогоошод К. Н. Мордовская Н. Шангина хоёр эдеэгээ шана.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ХАРЮУСАЛГАТАЙ ХАҺАНЬ ОРОО

(Телефоноор абтаба). Ивалгын гүрэнэй племзаводой (анхандаа түршалгаүйлэдбэриин ажахы гэһэн нэрэтэй байһан) таряашад апрель һарын хуушаар хабарайнгаа тарилгын хүдэлмэрээ эмхитэйгээр эхилһэнэйнгээ ашаар майн 9-н болотор 230 гектар талмай дээрэ хара таряагаа тарижа дүүргэбэ.

Ганзуринай «8-ое марта» колхозой түрүүлэгшэ Михаил Дмитриевич Соколовскийн мэдүүлнэнэй ёноор, ажахын механизаторнуудай байгша ондо 930 гектарта шэнийсэ тариха байбал, мүнөөдэрэй байдалаар 775 гектарта таряа. Эндэхи таряашад шэнийсээ тарижа дүүргэнээр, ешмээн болон обёосоо тарихаар хараална.

— Энэ жэлэй харюусалгатай хаһа ехэл хүшэрхэнөөр үнгэргэдхөөр хүлеэгдэнэ. Запас хэрэгсэлнүүдээр муугаар хангагдаһан дээрэнээ арай-шамай заһабарилагдаһан техникэ, машинын байдалынь угаа бэрхэтэй болонхой. Тарилгын түрүүшын үдэрнөө трактор-нуудай эбдэрхэ ушар дайралдажа эхилбэ. Тоно түлишын асуудал баһал орёо. Эдэ бүгэдэнөө тарилгын хүдэлмэриин шанарынь сэхэ дулдыдаха байна бшуу. — гэжэ ажахын хүтэлбэрилэгшэ уулзахадаа мэдүүлбэ.

Ивалгын дасангай хажуудa оршодог «Ошор-Булаг» гэһэн бага предприятиин гэшүүд Д. Б. Раднаев Д. Н. Эретаров хоёр эдэ үдэрнүүдтэ 50 гектар нуга сабшалангаа ундалуулаад байна.

Энэ бага предприяти хоёр отара хонидые харууһалдаг, таряалан эрхилдэг гол шэглэл баримталдаг байха юм. Ушар тиимэһээ эдэ хонидтоо хүсэд хүрэхэ тэжээл бэлэдхэжэ абаха талаар тэдэнэр мүнөө хабарай хүдэлмэрээ эхилэнхэй. Механизаторнуудай Д. Ф. Эрдынеев, Ж. Ц. Доржиев, Б. С. Мархакшинов, Б. Д. Надмитов гэгшэд 25 гектар газар хахалба. Эдэ хүбүүд МТЗ-80 түхэлэй тракторнуудаар газараа элдүүрилдэг юм. Газараа хахалжа дүүргэнээр, 30 гектар дээрэ шэнийсээ тарихаар түсэблэнэ. Эдэнэртэ минеральна үтэгжүүлгэ дуталдана.

Аймагай бэшэ ажахынуудай Илалтын һайндэрэй һүүлээр эртынгээ ороһого ургамалнуудые тарихаар хараална. Юрэдөөл, таряашадаймнай сүлөөгүй хаһань майн 15-наа түлэг оробо гээшэ.

Р. ШОЙБОНОВ,
«Жизнь Иволги» газетын редакцийн корр.

Республикымнай ажалай үдэр

ХОНИН БҮХЭНҺӨӨ—ХУРЬГАН

Урдандаа хонин ажал хүдөө ажахын гол һалбари гэжэ тоологдодог байһан ааб даа. «Зэрлиг» дэлгүүрэй хара һабартань орожо, һүүлэй 3—4 жэлэй турша соо хонин һүрэгнай аргагүй ехэ хохидолдо оробо. Энэ һалбариһаа абтаһан продукциин худалдан абалгын үнэ сэнгынь хэһэн гаргашаяа бүтүүлхэсэ болижо, хонин ажалнай доройтожо захалһан байна.

Хамтын ажахын Хуртагын эблэлдэ мүнөө үедэ ороодоол 1000 гаран толгой хонид тоологдоно. Тэдэнэй 300-нь эхэ хонид болодог. Харин 1991 ондо энэ ажахыда 3000 толгой эхэ хонид харууһалагдадаг байгаа юм.

Һүүлэй дүнгөөр эндэ зуугаад гаран хурьгад абтаба. «Булагай Добо» (хүтэлбэрилэгшэнь Г. М. Цыбенов) гэһэн таряашанай ажахыда 30 хурьган, «Зөөхэй» (хүтэлбэрилэгшэнь Н. О. Цыденов), «Үхэри» (даагшань В. Р. Цыбенов), «Хуурай» (хүтэлбэрилэгшэнь С. Д. Норбоев) гэһэн таряашадай ажахынуудта тус тустань хорёод хурьган абтанхай. Эдэ ажахынуудта абтаһан хурьгад гээлтэ хоролтодо оруулагдангүйгөөр түлжүүлэгдэжэ байна.

Ажахынууд тэжээлээр муу бэшээр хангагданхай. Эхэ хонид хүсэ шадалаа алдаагүй. Эндэхи хонишод хонин бүхэнһөө хурьга абаха арга боломжотой юм.

М. ЦЫРЕНОВ.
Захааминай аймаг.

ХОНИШОДТОО НАЙДАНА

Анаагай хамтын-хубаарилгын ажахыда мүнөө малай үбэлжэлгэ нилээд хүндэхэнөөр үнгэргэгдэжэ байна. Үбһэ, һолоомо, силос гэхэ мэтэ тэжээл тон бага үлөө. Талха таряанай эүйл тухай хэлэлтэшьегүй. Хажуугаарнь хабарай тэн боложо байна, гэбэшье һүүлэй үдэрнүүдтэ ходо хүйтэн, саһа бордоһотой, нойто ноо ороод, мал хаража байһан зондо нэмэлтэ бэрхэшээл ушаруулна.

Тиигэбэ набашье илангаяа хонишодынь түл түрэсэ яһала мүү бэшээр абажа, һүрэгүүдээшье гарза хоролтогүйгөөр үбэлжүүлжэ байна. Һүүлэй мэдээгээр ажахыда зуун эхэ хонин бүриһөө дунда зэргээр 70 гаран хурьгад абтаад, найнаар түлжүүлэгдэнэ. Дүршэлтэй хонишод Александр Доржиев, Юрий Белоусов, Балбар Чимитов гэгшэдэй отарануудта нэгэшье хурьган гарзалуулагдаагүй. Эдэнэр илангаяа хабарай хагсуудa харюусалга, оролдолгоёо шангадхана.

— Бидэ хонишодтоо найданабди. Үбһэ тэжээлэй бага боложо, хэды бэрхэтэй байдалай тохёолдоошье һаа, тэдэнэр хамаг хүсэеэ, мэргэжэл шадабарияа элсүүлэн хүдэлхэ, бараг һайн дүнгүүдтэй үбэлжэлгэ, түл абалгые түгэсхэхэ байха,— гэжэ ажахын түрүүлэгшэ Э-Б. Ц. Цыдыпов хэлэнэ.

Ю. БАЗАРЖАПОВ.
Хориин аймаг.

ХАДЫН БЭЛШЭЭРИДЭ ГАРАБА

Уула хадануудай оройн мүльһэнэй хайлахада, Бартажан гол хэдэн арбаад хоногто үерлэжэ, адуун һүрэтөө тамаруулжа гаталуулхань бэрхэтэй болодог. Уланхаанай колхозой адуушадай бригадир Виктор Туракин энээниие һэргылэн, адуугаа Баргажанай нүгөө эрьедэ һаяхан гаргаба.

Зун намарай дулаан үедэшье һаа һара һаралан адуу моридые харууһалхань бэрхэтэй. Хүнэһэ хоолой дуталдахашье ушар гарадаг ааб даа. Бүхэли жэлээрээ шахуу салин хүлһэеэ абахаяа эдэнэрэй болиһоншье һаа, шэлэнэн мэргэжэлээ орхингүй худэлжэ ябаһаниинь һайшаалтай.

Нёдондо намартаа адуушадай һарын туршада эдихэ гэһэн хүнэһыень баабгайнууд эдижэрхиһэн, гэрэйнь үүдэ сонхонуудые һандаажархиһан байгаа юм. Нэлэнхы тайгада баабгай, шоно олон. Адуушад буугүй дээрэһээ тэдэнтэй тэмсэхэ аргагүйдэнэ. Аймагай болон республикын худөө ажахын болон засагай зургаанууд энэ асуудал шиидхэнэгүй.

Һүүлэй үедэ мориной тоног, эмээл, таха, тахын хадаһан олдохоёо болинхой.

— Машинын түлишэ болон тоноодолгын хэрэгсэлнүүдэй ойхабтар ехээр үнэтэйрхэгдэ, илангаяа заха холын нютагуудта бүхы ажалаа морёороо бүтээжэ ажамидарха саг ерэбэл гээшэ. Тиимэһээ адуу моридтоо тусгаар анхарал хандуулха ёнотойбди, — гэжэ Уланхаанай колхозой түрүүлэгшэ Жаргал Хубусгеевич Дамбиновай хэлээшэнь эүб лэ ха.

В. БАТОРОВ.

Үдэрэй үзэгдэлнүүд

ҮНӨӨХИЛ ЗОБОЛОНТО МЯХАН

Хүн зоной үдэр бүри эгээл олороо хүлгэжэ, хөөрсэгэнэжэ байдаг газар— Улаан-Үдэ хотымнай түбэй дэлгүүр болонхой ааб даа. Эндэ худалдагдадаггүй юумэн үгы.

Гэбэшье би энэ үдэр түбхын түрүүн малай мяханай яажа дэлгүүр дээрэ худалдагдадаг тухай һонирхожо, тишэ ошоо һэм. Энээнһээ үрагшашье түс асуудал тухай хүнүүд өөнэдынгөө ажаглалта, һанамжа газетэдэ нэгэнтэ бэшэ бэшэнэн байха. Гадна энэмнай худөөгэй зоной һанаас ехэтэ дайрадаг асуудал гээшэ. Хэдэн жэлдэ хара хүлһэээ гаргажа, оролдожо тэжээһэн малайнгаа мяха үнэ сэндэ хүргэхэ дуратайл байхадаа, тэдэнэр тэрэнээ нишэ асараа бээ.

Үглөөнэй 8 саг. Түбэй дэлгүүрэй томо байшан соо зон үшөөл үсөөншэг байба. Тэдэнэр нишэ-тишэ гүйлдэнэд. Эдэмнай гол түлэб мяха наймаалагшад болоно гэжэ ойлгохоор. Худөө нютагуудһаа асарагдаһан мяхан «уһан шэнгеэр урдан» иишэ ороно гэхэдэ, алдуугүй. Өөхэ тоно халдажа, затагар болошоһон хубсаһатай хүнүүд заахан тэргэнүүд дээрэ мяха гуя-гуяарнь ашанхай урдаа тулхеэд: «Харгыһаа зайлагты!» гэжэ һүхирэлдэн, зоной дундуур яарана. Эдэ зөөгшэдэй хажуугаар залуушье, наһатайшье эхэнэрнүүд гүйлдэжэ ябаад: «Һүү, аргаахан ябыш, мяхаа бү унагаа» гэхэшье абяан дуулдаха юм. Уданшьегүй дэлгүүр соо зон дүүрэшэнэ.

Эдэ бүгэдые хаража ябахадаа, һонирхоһон асуудалдаа харюу олохо хүсэлтэй мяха наймаалагшадтай, тэрэниие худалдажа абагшадтай хөөрэлдэхэ гэжэ шиидэбэб. Мяхан ямар сэнтэйб, хайшан гээд сэнгүүдынь тогтоогдодог юм ааб, яахадаа тэрэнь ходо нэмэжэл байдаг юм гэхэ мэтэ асуудалнуудаар һонирхоһон байнаб. Мяханай бүүлгагдадаг газарта, дэлгүүрэй баруун захада ошоходомни хэдэн томо автомашинануудаа кузов соо обоо мяхан харагдана. Эдэ машинанууд дээрэһээ хүнүүд үхэрэй урда, хойто хүлнүүдые шэлэн абаад, буулгажал байба. Одоол эндэ асарагдаһан мяхые ехэ-ехээр абаад, саашань тэрэниие дам худалдадаг хүнүүд лэ обоорно, хоорондоо тоосолдоно хэбэртэй. Үхэрэй мяханай килограмм бүхэниинь гол түлэб 8000—9000 түхэригөөр лэ тэдэнэр эзэнһээнь абана хаш. Харин тэрэ мяхаяа саашань дэлгүүр соо оруулжа, килограммынь сохом 10—15 мянган түхэригөөр худалдаха даа. Мяханай килограмм бүхэнһөө адагынь 4—5 мянган түхэриг мүнгэн тэдээндэ орожо үгэнэ бшуу.

Хэжэнгын аймагай Ород нютагһаа ерэһэн Б. Махабалаев гэжэ хүн минии харанаар байтар тэрэ асарһан мяхаяа килограммынь 9 мянган түхэригөөр нэгэ хүндэ үгэбэ.

— Та өөрөө юундэ энэ мяхаяа дэлгүүртэ гаргажа худалдаагүйбта? Тиигээ һаа, горитой мүнгэн олзо абаха һаабзат даа,—гэхэдэмни, тэрэ нигэжэ хэлэнэ:

— Үгыдөө, бишни тиимэ худалдаа наймаа хэжэ шадахашьегүйб. Туха сүлөөмнишье байхагүй.

Иигэжэ нилээд үнэгүйгөөр мяхаяа үгэжэ, дам саашань худалдагшадые яһала баяжуулаад ошодог зон олон ааб даа. Иимэ юумэн үдэр бүрил захагүй үзэгдэнэ ха юм.

Аяар холын Захааминай аймагһаа ерэһэн С. Дондоковто баһал тиимэ асуудал табихадам, үнөөхил тэрэ сулөө тухагүйб гэхэ мэтээр харюусаа һэн. Теэд хайшан гэхэб? Дэлгүүр дээрэмнай үнихэнэй иимэ гурим тогтошонхой гүб даа. Тэрэниие хэн ондоо болгохоб.

Энэ саашань дэлгүүртэ асарагдаһан мяхан наймаанда гаргагдахынгаа урда лабораториде шалгагдадаг байна. Эндэ тэрэниие шалгаһанай түлөө нэгэ толгой малай мяханһаа дэлгүүр 6,8 мянган түхэриг түлөөһэ абадаг юм ха. Мүн шэгнэһэнэй түлөө мяханай килограмм бүхэнһөөнь үшөө 400 түхэриг абана.

Нэгэ ород эхэнэр худөөһөө асарагдаһан мяха абаад, худалдажа байба.

— Эндэ мяха худалдаха түсгаар зүбшөөл-лицензи абанхайб. Энэ лицензиие шэнэ жэлэй урда 240 мянган түхэриг мүнгөөр санитарна дэбтэртэйнь абаа хүм. Гадна эндэ мяха худалдаха һүүриин түлөө үдэрэй 26 мянга 800 түхэриг мүнгэ түлэнэб. Үшөө тиигээд мяха худалдажа олоһон мүнгэнһөө налог гүрэндэ түлэхэш,—гэжэ тэрэ намда хэлээ

Эдэ бүгэдэнһөөнь харахада, мяха худалдажа абаад саашань худалдадаг (перекупщигүүд гэнэбди) баһал бага бэшэ мүнгэ түлэдэг байна. Гэбэшье оройдоо олзогүй юм һаань, иимэ олон хүн энэ хэрэг эрхилхэгүйл байгаа ёнотой. Бага бэшэ бариншатайл хадань тиигээ бээ гэжэ һанахаар байба.

Үглөөнэй 9—10 сагаар дэлгүүрэй ехэ байрын баруун захаархи зурууд ута прилавканууд зай заб һаргүй мяхаар дүүрэшөөд, хүн зоншье хүүежэ байгаа бэлэй. Үхэрэй мяхан жиртээ килограммынь 8—9 мянганһаа эхилээд, 15 мянган түхэриг хүрэтэр сэнтэйгээр, гахайнхи —15 мянган түхэригөөр худалдагдана. Энээн руу эрьелдээшэд олоншье һаа, мяха ехэ ехээр худалдан абажа байһан хүнүүд балай хараг-даадхинагүй. Иимэ үнэтэй юумые дуран соогоо худалдажа абаха шадалтай зон хоморшог лэ ааб даа.

Худалдагдадаг мяханай сэнгүүдые хэн, яагаад тогтоодог юм гэжэ мэдэхын аргагүй, үзүүр захань олдохогүй гэжэ ойлгоо һэм. Теэд дэлгүүр гээшэмнай иимэл гүбэ. Эдеэ хоолой гү, али ойдоошье эд зөөриин эзэнэй юумэеэ ямаршье сэнгээр худалдахадань— өөрынь дуран. Тиимэһээ мяха наймаалагшад бэе бэеэ хараад лэ гол түлэб нэгэ адлирхүүгаар сэнгүүдые тогтооно гээшэ гэжэ ойлгоо һэм.

Энээн дээрэһээ худөөһөө мяханай орожо, дам худалдагшадай байһан сагта дэлгүүр дээрэ мяхан таһалдахагүй, сэнгүүдынь дээшэлжэл байха ха юм.

Д. ХАЛБАЗЫКОВ,
Бурядай багшанарай институдай оюутан.

ХҮСЭЕЭ НЭГЭДҮҮЛНЭ

...ажахын продукци ...лэгшэд һүүлэй үе... ...шадалаа хамтад... ...ан хүтэлбэрилхэ. ...худалхэ дуратай бо... ...ина. Жэшээлхэдэ, ...районой агропро... ...комплексын хү... ...гшэд нютагай оп... ...гүртэй, инвестици... ...анитай худөө ажа... ...продукци үйлэдбэрилхэ ...эблэл байгуулха ...дэнхэй.

...районой худөө ...продукци үйлэдбэ... ...эй энэ зорилгоёо бэелүүлхэ хэрэгтэнь туһалха гэжэ Худөө ажахын болон эдеэ хоолой министерствэдэ, Буряадай худөө ажахын институдта, районой худөө ажахын управленидэ республикымнай Правительство даалгаа. Тиигэжэ республикын худөө ажахыс дэмжэхэ жасаһаа 50 миллион түхэриг үгтэбэ. Түс эблэлэй материальна базаяа байгуулха хэрэгтэнь Россин худөө ажахын болон эдеэ хоолой министерствэдэхи корпорацийн Буряадай филиал туһалха юм. Корпорацийн эдеэ хоолой федеральна болон региональна жаса байгуулхадань, хүсэндөө ороходоо, түс эблэлэй туһатай байхань лабтай.

Нимэ эблэл эмхидхэлгэ—түрүүшын туршалга. Гэбэшье худөө ажахын продукци үйлэдбэрилдэг предприятинуудай ажал алишье талаһаань һайжаруулха, эдеэ хоол элбэгжүүлхэ байһандань Правительство этигээ.

Буряад Республикын Президентын, Правительствын хэблэлэй албан.

ШАГНАЛ

...ай аюулгүйе хам... ...ранануудта олон жэ... ...ан оролдосотойгоор ...ийнгаа түлөө Бу... ...ряад Республикын Президентын 1995 оной апрелийн 28-най Зарлигаар Буряад Республикын **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнагдаба гэбэл:

Камков Иван Егорович—пенсионер.

Цыденов Балдан Дабаевич—пенсионер.

Уншагты. Танилсагты:

2-дохи нюурта. Үндэр ургаса үдэр бүриин оролдолгоһоо. Ц. Цыренжапова: «Шанартань анхаралаа хандуулнабди». Малай үбэлжэлгэ — шанга шалгалта. И. Хартохоев: «Хэмжээнүүдые дары абаха хэрэгтэй». В. Галсанов: «Жаран наһанай жаргал». Нинтын эмхинүүдтэ. Ц. Гонгоров: «Коммунистнуудай хуралдаан».

3-дахи нюурта. Эрдэм һуралсалай шэнэ шатада. М. Зонхиев: «Харилсаан лэ аша туһатай байха». Александр Жамбалдоржиев: «Тэрэ хольн удэшэ»— расскажай эхин. Уншаа, дуулаа һэм гүт?

4-дэхи нюурта. Соёлой һонинуудай суглуулбари Спорт.

Үндэр ургаса—үдэр бүриин оролдолгоһоо

ШАНАРТАНЬ АНХАРАЛАА ХАНДУУЛНАБДИ

Мүнөө жэлэй хабарай тарилгын хүдэлмэри, бусад жэлнүүдэйхидэ орходоо, илангаяа хүндэ хүшэр байхаар хүлеэгдэнэ. Юундэб гэхдэ, манай аймагай ажахынууд мүнгэ зөөреэр ядалдаһан дээрэһээ дуталдаһан үрэһээ хүдалдан абажа шадахаяа болёо. Бии байһан үрэһээ сэбэрлэхэ, тэрэнээ тарилгын шанарта хүргэхэ талаар хүдэлмэри бирагүй-гөөр эрхилэгдэнэ.

Тусхайлан хэлэбэл, байгшаондо, түсэбөөр хараалагдаһанай ёһоор, бүхыдөө 11822 гектар талмай дээрэ ороохотэ ургамалнууд таригдаха байна. Энээндэ дүн хамтадаа 23961 центнер үрэһэнэй хэрэгтэй болохо байгаа һаань, мүнөөдэрэй байдалаар манда 35141 центнер хүрэнгэ бии тоотой юм. Саашань хэлэбэл, тэжээлэй ургамалнуудтаяа хамта бүхыдөө 35931 центнер үрэһэн хэрэгтэй болоно. Эндэ 710 центнер хүрэнгэ дуталдаха байна. Ургамалнуудаар абаад харабал, 12342 центнер шэнисын, 13657 центнер обёосой, 838 центнер ешмээнэй, 5849 центнер хара таряанай, 345 центнер гэрэшүүхын, 30 центнер горохой, 450 центнер холимол ороохоной үрэһэн бии.

Аймагай ажахынуудай байдалынь хайшааб гэбэл, «Гигант» колхоз мүнөө жэлдэ 2800 гектарта ороохото, 563 гектар талмай дээрэ тэжээлэй ургамалнуудые тарихаар түсэблэнэ. Эдэ талмай дээрэ ороохото болон тэжээлэй ургамалнуудые тарихын тула бүхыдөө 6730 центнер үрэһэнэй хэрэгтэй болохо һаань, даб дээрэ 5240 центнер хүрэнгэтэй байна. Тиихэдээ 80 тонно үрэһэнэй шэнисэ, 21 тонно үрэһэнэй ешмээн дуталдаха болоно. Тэрээнһээ гадуур дуталдаһан 30 тонно хара таряанайнгаа үрэһэ Үнэгэтэйн совхозтой хэлсээ баталжа, шэнисын үрэһэнтэй андалдаха болонхой. Энэ ажахыда 10 тонно горохой үрэһэн хэрэгтэй.

XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой таряшад 1675 гектарта ороохото, 1127 гектарта тэжээлэй ургамалнуудые тарихаар хараална. Үрэһэнэй байдалынь хайшааб гэбэл, хабарай тарилгые үнгэргэхэ хэрэгтэ 7040 центнер үрэһэн хэрэгтэй болохо байна. Түс ажахы энэ жэлэй хабарай тарилгада гэжэ 5730 центнер хүрэнгэ хаахан байна бшуу. Дуталдаһан үрэһээ эдэнэр «Российские семена» гэһэн фирмэһээ хүдалдажа абахаар хараална. Гансал 20 тонно горохой үрэһэ бэдэрхэ ёһотой болоно. Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой таряан ажал эрхилэгшэд баһал нимэрхүү байдалтай харюусалгатай хаяа үттахань.

Совхозууд соohоо абаад харабал, Үнэгэтэйн совхоз байгша ондо 2614 гектарта ороохото, 450 гектарта тэжээлэй ургамалнуудые тарихаа юм. Эдэнэрэ бүхыдөө 8179 центнер үрэһэ хүрэнгэ хэрэгтэй болоно. Харин ажахы өөһэдыгөө горохоо бэшэ зүйлнүүдээр хангажа шадаха аргатай. Гансал 15 тонно горохой үрэһэн дуталдаха байна. Город шадар оршодог «Талецкий» совхоз тиимэ ехэ талмайда ургаса таригдашьегүй һаа, мүнөө жэлдэ өөһэдыгөө адууһа малда хэрэглэхээн 600 гектар дээрэ ороохото 870 гектарта тэжээлэй ургамалнуудые тарихаа юм. Эндэхи таряшад үрэһэ хүрэнгөөр өөһэдыгөө гүйсэд хангажай.

Таряшадай ажахынуудай нэгэдэлнүүд соohоо хүрбынхидэй байдалынь үгаа орёо. Юуб гэхэдэ, эдэнэр 1995 оной хабар 1916 гектарта ороохото, 597 гектарта тэжээлэй ургамалнуудые тарихын тула бүхыдөө 3174 центнер үрэһэ хэрэглэхэ байбал, үнэн дээрээ ороойдоол 1986 центнер хүрэнгэ бэлдэнхэй. Аяар 60 тонно шэнисын, 60 тонно горохой үрэһэн дуталдана. Энэ үдэрнүүдтэ Мухар-Талын колхозһоо 53 тонно үрэһэнэй шэнисэ худалдажа абаба. Энэ ажахын Хуушан-Онохойн 2-дохи отделенидэ 100 гектарта ороохото, мүн тэды шэнээн талмай дээрэ тэжээлэй ургамалнуудые таригдаха байһан һаа, нэгэшье центнер үрэһэн эндэ байхагүй.

Таряшадай ажахынуудай эблэлнүүдэй байдалынь аймагай бэшэ ажахынуудтай тон адлирхүү. Тодорхойлбол, таряшадай ажахынуудай Мухар-Талын эблэлдэ 14 тонно ешмээнэй, 50 тонно горохой үрэһэн дуталдана. «Дружба» эблэлые абаад харабал, эндэ мянган гектар талмай дээрэ ороохото, 700 гектарта тэжээлэй ургамалнууд таригдахаар түсэблэгдэнэ. Хабарай тарилгада бүхыдөө 4343 центнер үрэһэнэй хэрэгтэй болохо һаань, эдээндэ миил 1998 центнер хүрэнгэ бии тоотой. Энэ эблэлэй хүтэлбэрилэгшэд эдэ үдэрнүүдтэ XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой нөёдтой хэлсээ баталжа, баортерна андалдалгаар 60 тонно шэнисын, 40 тонно обёосой үрэһэ худалдан абажа, шэрэжэ эхилэнхэй. Тиихэдээ тэдэнэртэ үшөө 150 тонно хара таряанай үрэһэн дуталдана.

Дуталдаһан үрэһэ худалдажа абаха хэрэгтэ гүрэн түрэһөө, мүн манай республикаһаа мүнгэ зөөри таһалагдажа үгтэбэгүй. Ушар тиимэһээ кукурузын болон наран сэсэгэй үрэһэ худалдажа абаха хэрэг үгаа орёо болонхой. Тиихэдээ энэ жэлэй хабарай тарилгые амжалтатайгаар үнгэргэхын тула манай аймаг дотор бүхыдөө 1973 центнер шэнисын, 2500 центнер обёосой, 350 центнер ешмээнэй, 1930 центнер хара таряанай, 2140 центнер горохой үрэһэн дуталдажа байна. Хэрбээ мүнгэн зөөриин талаар туһаламжа үзүүлэгдээ гээшэ һаань, 14 тонно рапсын, 15 тонно наран сэсэгэй, 11 тонно кукурузын, 11 тонно олон жилэй нөгөөной үрэһэ олохо аргатайбди.

Харгаабха тушаа тогтожо хэлэбэл, «Гигант» колхоз, таряшадай ажахынуудай Хүрбын нэгэдэл энэ зүйлэй ургамал тарижа үргүүлдаг байха юм. Жэшээлхэдэ, «Гигант» колхозойхид үнгэрһэншье жэлнүүдтэ, мүн байгшашье ондо 130 гектар талмай дээрэ хартаабха тарижа үргүүлхаар хараална. Тиихэдээ тэдэнэртэ 1400 центнер үрэһэнэй хартаабха дуталдахаар байна. Энэ дутагдалаа усадхахын тула түс ажахын хүтэлбэрилэгшэд нютагайнгаа зонһоо ерэхэ ургасаар тоосохоор үрэһэнэй хартаабха худалдажа абаха тодорхой хүдэлмэри ябуулжа эхилэнхэй. Таряшадай ажахынуудай Хүрбын нэгэдэлэй механизатороүүд 50 гектарта хартаабха тарижа үргүүлхадаа, Голландиин сортын үрэһэ, мүн техникыень хэрэглэхээр түсэблэнэ.

Тогтуурита баян ургаса абаха гэбэл, һайнаар эдүүрилэгдэһэн сэбэр паар хэрэгтэй болодог гээшэ ааб даа. Энэ талаар аймагай бүхы түхэлэй ажахынууд энэ жэлэй хабарай тарилгада 9156 гектар паар хахалжа, бэлдэһэн байна. «Гигант», XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозууд. Үнэгэтэйн совхоз паар ехээр эдүүрилжэ шадаа.

Аймаг дотор мүнөө жэлдэ 303 гектарта огородой эдеэ таниха юм. Тэрэнэйнь 250 гектар талмайда Үнэгэтэйн совхоз овощ үргүүлхаар түсэблэнэ. Огородой эдеэнэй үрэһэ хүрэнгөөр гүйсэд хангагдаһахайбди. Зүгөөр манда хабарай тарилга үнгэргэхэ хэрэттэ мүнгэн зөөри баһал хэрэгтэй болоно.

Бии байһан үрэһэнэй шанар тухай тогтожо хэлэбэл, «Гигант» колхозой үрэһэнэй 99 процентнь, «Талецкий» совхозой—90, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой — 95, Үнэгэтэйн совхозой—80 ба XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой — 74 процентнь тарилгын шанартань хүргэгдэнхэй байна. Таряшадай ажахынуудай Хүрбын Мухар-Талын эблэлнүүдтэ тарилгын шанарта хүргэгдөөгүй үрэһэн үгаа ехэ. Шанарайнгаа талаар 1-дэхи, 2-дохи классаа шанарта хүргэгдэһэн үрэһэн үгаа бага байна. Мүнөөдэрэй байдалаар аймагай бүхы бии байһан үрэһэнэй ороойдоол 32 процентнь 1-дэхи ба 2-дохи классай шанарта хүргэгдэнхэй. Харин бидэ бүхы үрэһэнэйнгөө 72 процентыень нимэ шанарта хүргэхэ гэһэн байгаабди.

Хабарай тарилгын үедэ аймагай бүхы түхэлэй ажахынуудта ороохото ургамалнуудые тарилгада 15 звено, тэжээлэй ургамалнуудые тарилгада 2 звено хүдэлгэдэхэ юм. Энэ харюусалгатай хаһада бүхыдөө 300-гаад хүн хабаадахаар хараалагдана.

Мүнөө жэлдэ хүндэ хүшэр байдалай хэды тохёолдобошье, мүнгэ һангаар хэды дуталдабашье, аймагай ажахынууд хабарайнгаа тарилгые эмхи гүримтайгаар үнгэргэхэ аргатай гэжэ мэдүүлхэ байна. Зүгөөр эндэ гүрэн түрэһөө, манай республикын Правительствааһаа, Хүдөө ажахын министерствааһаа бодото туһаламжын үзүүлэгдөөл, энэ харюусалгатай хаһана хаһа болзортоно үнгэргэхэбди.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВА.
Загарайн аймагай үрэһэнэй гүрэнэй инспекцийн начальник.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгуур

ХЭМЖЭЭНҮҮДЭЙ ДАРЫ АБАХАЯА ХЭРЭГТЭЙ

Таряашадай ажахынуудай Саяанай нэгэдэлдэ, таряашадай болон хамтын ажахынуудай «Маяк» эблэлдэ һүүлэй жэлнүүдтэ ниитын адууһа малай тоо толгой айхабтар түргэнөөр үсөөржэ байнхай. Эндэһээ уламжалан, мал ажалай продукци үйлэдбэрилхэ хэмжээн эрид доошолбо. Жэшээлхэдэ, Саяанай нэгэдэлдэ үнгэрһэн жэлдэ эбэртэ бодо малай тоо толгойнь 601 толгойгоор, тэрэ гоодо үнеэд 311 толгойгоор хороһон байха юм. Эдэ тоо баримтануудыг судөөгэйхидэй, илангаяа аймагай захиргаанай хүтэлбэрилэгшэдэй һанаа сэдьхэлые зобоохо ёһотой. Дээрэ нэрлэгдэһэн ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдэй даалгагдаһан үилгата ажалдаа хайша хэрэгээр хандаһанһаа болоо гэхэдэ, алдуу байхагүй. Эхэ малай тоо толгойе тэрэ зандань үлөөхэ арга боломжо эдэнэртэ байгаа бшуу. Энэ хэлэгшэеэ аймагай хоёр ажахын гэхэ гү, али таряшадай ажахынуудай «Сибиряк» нэгэдэлэй ба Туранай совхозой жэшээ дээрэһээ харахаар. Эдэ ажахынуудта мүнөөдэрэй байдалаар эхэ малай тоо толгойнь балай үсөөрүүлэгдээгүй. Туранай совхоз 1994 ондо үнеэдэйнгээ тоо толгойе аяар 166 толгойгоор олошоруулжа шадаһан байха юм.

Таряшадай болон хамтын ажахынуудай «Маяк» эблэл мүнөө жэлдэ хонин һүрэгөө бүхыдэнь шахуу үгы болгоо. Тиимэшье холо бэшэ, хоёргүрбан жэлэй саада тээ, энэ ажахыда 2200 толгой хонид, тэрэ тоодо 1200 толгой эхэ хонид тоолгододог байнаан гээшэ. Харин таряшадай ажахынуудай Саяанай нэгэдэлдэ мүнөөдэрэй байдалаар миил 320 толгой хонид үлөөгдэнхэй. Хүгжэлтын зогсошоһон үе сагта эндэ бүхыдөө 3300 толгой хонид тоолгододог байһан. Мүнөөдэрэй энэ тохёолдоһон байдалые юун гээд ойлгохоб? Хонин ажал тэрэ тоодо энэ һалбариһаа абтадаг мяхан, ноohон гүрэнэй мяха болбосоруулгын болон хүнгэн промышленностыда үшөө хэрэгтэй болоно ха юм.

Таряшадай ажахынуудай Саяанай нэгэдэлдэ һаяхан болотор гахайн томохон фермэ байһан. Тэндэ бүхыдөө 3500 толгой гахай, тэрэ тоодо 150 толгой хүрэтэр эхэ гахайнууд тоолгододог һэн. Мүнөөдэрэй байдалаар хайшаа байнаб? Эндэ гахайнууд үгы болгодоо гэхэдэ, алдуу үгы. Юуб гахэдэ, ажахы дотрой хэрэглэмжэдэ хэрэглэлдэхээр ороойдоол 384 толгой гахай үлөөгдэнхэй.

Эдэ ажахынуудта адуу моридой тоо толгойнь тэрэ зандаа үлөөгдэнхэйнь сохэл һайшаалтай, «Зэрлиг» дэлгүүрэй экономикын харилсаагаар худалдэг мүнөөнэй сагта тингэздшье тэжээл багаар хэрэглэдэг энэ һалбариие сашадань хүргөөхэ, илангаяа гүүнүүдэй тоо толгойе олошоруулха хэрэгтэ анхаралаа хандуулхаар саг хүрэжэ ерээ.

Эхэ малай тоо толгойе хайра гамгүйгөөр үсөөрүүлжэ байһан үе сагта аймагай ажахынууд үнездээ болон эмэ хашарагуудаа үрэжүүлхэ хэрэгтэ анхаралаа балай хандуулхаяа болнихой. 1994 оной һүүлшын гурбан квартал 6а 1995 оной түрүүшын квартал турща соо хөёр ажахынуудта 1994 оной энэл үеынхитэй сасуулхада, аяар 188 толгой тугал үсөөнөөр абтаба. Тусхайлан хэлэбэл, таряашадай болон хамтын ажахынуудай «Маяк» эблэлдэ 184 толгой, таряашадай ажахынуудай Саяанай нэгэдэлдэ 4 толгой тугал үсөөнөөр абтаһан байна. Унагад бүришье үсөөнөөр абтаа.

Дээрэ нэрлэгдэһэн хөёр ажахын адууһа малай тоо толгойн үсөөрэлгэдэ эхэ малай һубайрха, бүхы түрэлэй малай гарзалха, үхэр малаа тэжээлээр хүсэд хүрэхөөр хангажа шадаагүй ушар ехээр нүлөөлөө. Адууһа малаа эдеэлүүлхэ ба харууһалха тон юурын гуримууд сахигданагүй. Ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, зоовет-мэргэжэлтэдэй зүгһөө анхаралай хандуулагдахаяа болнихон ушарһаа нимэ байдал тохёолдоо гэхэдэ, алдуу болохогүй.

«Маяк» эблэлдэ, Саяанай нэгэдэлдэ эхэ малые олошоруулха хэрэг тон доодо хэмжээндэ табигданхай. Тусхайлан хэлэбэл, нёдондо жэлдэ таряшадай болон хамтын ажахынуудай «Маяк» эблэлдэ ороойдоол 160 толгой, таряшадай ажахынуудай Саяанай нэгэдэлдэ 230 толгой үнеэд болон эмэ хашарагуудаа үсөөнөөр отондо оруулгадаг. Үнэ сэнгүүдэй һула табигдаһан ушарһаа эмэ малые искусственна онод аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэри ябуулгадахаяа огтолон болинхой. Мүнөөдэрэй байдалаар, эдэ хөёр ажахынуудта эмэ хашарагуудые үрэжүүлхэ хүдэлмэри үшөө эхилээдүй байнаар. Энээнэй гол шалгааанинь гэбэл, энэ жэлэй үбэлжэлгын үедэ отондо оруулагдаха хашарагууд ехэл турашаһан байха юм. Малай тэжээлэй рацчонинь тон тулюур. Жэшээлхэдэ, таряшадай ажахынуудай Саяанай нэгэдэлдэ эмэ хашарагуудта үдэртэ толгой бүриндэнь миил 4 килограмм үбһэнһөө бэшэ тэжээл үгтэнэгүй.

«Маяк» эблэлһээ, Саяанай нэгэдэлһээ үнгэрһэн жэлдэ буйлуулан болбосоруулдаг промышленностиин предприятинуудта һүн болон мяхан багаар худалдагдаба. Тингэздшье мал ажалай продукци үйлэдбэрилгэнь эрид доошолһон байна бшуу. Тодорхойлбол, Саяанай эблэл бүхыдөө 7189 центнер һү үйлэдбэрилөө гэхэ гү, али урзанда жэлэйхитэй сасуулхада, 2630 центнерэр бага продукци абаа. Үнеэ... һөө жэлэй туршада 1... лограмм һүн һаагдаа... 1993 онойхиһоо 129... граммаар доошоо ...

«Маяк» эблэлэй ба... баһал адлирхүү. Тар... болон хамтын ажахы... «Маяк» нэгэдэлэй хо... лишан үнгэрһэн жэлд... килограммай хилэ... гараһан байна. Эдэ... бэ гэбэл, Далахайн... лиин фермэнээ 3. И... шеева үнеэн бүрин... килограмм, Гужирай... лиин фермэнээ Т. Н... леева 2536 килогр... наажа шадаа. Саяанай... нээ түбэй һү һаалиг... мын һаалишан Г. Д... ев нёдондо үнеэн ... 1939 килограмм һ... ажахы дотороо эрхэ...

Энэ жэлэй малай ... гын эхиниһээ хойшо... хынуудта һү үйл... хэмжээн эрид доошо... нэй гол шалтгаан... бэл, тэжээл дуталд... хидхэлэй худэлмэри... на, ажалай журам... хаяа болёо. Ажа... үгэнһэн мэдээнүүд... «Маяк» эблэлдэ ... лэгдэхэ условно ма... гой бүхэндэ ороойдо... центнер, Саяанай ... —8,2 центнер тэжэ... ницын хэмжээнэй т... сэлэгдэһэн байха юм... дэрэй байдалаар та... болон хамтын ажа... «Маяк» эблэлдэ ... центнер үбһэн, 500... тнер һолоомон, 20... силос үлэнхэй. Дал... һаалиин фермэ дэ... тэжээл буйлуулдаг ... дэлгэгдэнэ. Таряш... хынуудай Саяанай... 5000 центнер үбһэн... тонно силос бии ю... болон Охор-Шэбэрэ... лиин фермэнүүд дэ... үгы.

Эдэ хөёр ажа... адууһа малай шад... ниинь тон адлирхуу... малынь тураж бай...

Дээрэ дурсагдаһа... хынуудай хүтэлбэ... дэй, зоовет-мэрг... дары тодорхой х... дые абаагүй һаань, ... лэй үбэлжэлгын ... олон мал гарзалжа ... һүн ба мяхан баг... хань. Нэн түрүүн ... хангаха асуудал ... ажалай журам ш... малшадтаа һайнаар ... эрхэ байдал олгуу... хала болоно.

Н. ХАРТО...
Түнхэнэй аймаг... ажахын упра... ахамад зоо...

Зураглал

ЖАРАН НАҺАНАЙ ЖАРГАЛ

Гараад байһан Гахай жэлэй эхиндэ Аха нютагаймнай эрхим хүбүүдэй нэгэн Петр Дашеевич Марзаев 60 жэлэйнгээ жаргалта ойе тэмдэглэбэ. 60 наһан гээшэмнай удха шанартай юм ааб даа. Энэ хугасаа соогоо хүн гээшэ наһанайнгаа ажалые эсэслэн шахуу хэжэ бүтээһэн байдаг ха юм. Тиигээдшье энэл үедөө хүн наһанайнгаа амаралтада гараха эрхэтэй болодог бшуу.

П. Д. Марзаев 1935 ондо Ахын малшанай гэр бүлэдэ түрэһэн юм. «Малша бүлэ» гэхэдэ би алдуу хэнэгүйб гэжэ һананаб. Үнэн дээрээ Лэпсон-Даша Максаровичай, Пүрба Сыденовна Марзаевтан үрдэнь үгай малшад байгаа. Тезд хожомынь, агуу Октябриин хүбнсхал юрын зондо үргэн харгы зам нээжэ, эрдэм бэшэгтэ элсүүлһэн байха. Лопсон-Даша Максарович һүбэлгэн, хурдан ухаатай, ургашаа һанаатай хүн хадаа Аха нютагтаа шэнэ, совет засаг түрэ эмхидхэхэ хэрэгтэ эдэбхи ехэтэйгээр хабаадалсаһан байха. Тиимэһээ совет засагай түбхинэжэ бэхижэһэнэй удаа Л-Д. М. Марзаев нэн түрүүн лэ һургуули һударта эльгээгдэһэн байха юм. Аяар 30-аад онуудаар Москва хотодо һуража, хүдалдаа наймаанай талаар дээдын эрдэмтэй һуруушын мэргэжэлтэ боложо, гансашье Ахадаа бэшэ, харин бүхы Бурят соогоо тодорһон байха. Буралсажа ерэһэнэй удаа Ахадаа элдэб харюусалгата тушаалнуудта хүдэлөөд. 30-аад оной һүүл. 40-өөд оной эхээр партийн Буряад-Монголой обкомой тогтоолоор Түнхэн эльгээгдэжэ. ВКП (б)-гэй Түнхэнэй райкомой секретаряар һунгагдаһан байгаа. Эндэһээ Эсэгэ сроноо хамгаалгын Агуучехэ дайнда мордоһон, капитан зэргэтэй политрук Марзаев мүнөө үеын зоной зол жаргал, эрхэ сүлөөгэй түлөө ами наһаяа үгэһэн юм.

Нимэ түрүү үзэл бодолтой хүнэй бүлэдэ түрэһэн Петя хүбүүн эсэгынгээ шэг шарай, зан абарине һайн ойлгоһон, мэдэһэн байха даа.

Эсэгынгээ дайнда мордоһоной удаа Ахадаа зөөжэ ерээд, эхэнь Пүрба Сыденовна тэрэ хатуу шэмэрүүн жэлнүүдэй хүтасаа соо үдэр һүниие илгангүй ажаллажа, үхибүүдээ үргэһэн, фронтдо эльгээгдэхэ хүбсаһа хунар өёлсоһон байха.

Петя хүбүүн Орлигой дунда һургуулиие 1951 ондо амжалтатайгаар тугэсхэжэ, Улаан-Удэ хотын Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ һургуулида ороһон юм. Һургуулида һуража ябахадаа Петя эдэбхи үүсхэлтэй, эмхидхэлшэ хүгүй. Ахын залуушуул ВЛКСМ-эй райкомой I секретаряар һунгаа һэн. Тэрэ үедэ комсомол гээшэ эдэбхи ехэтэй, ёһотой залуу үетэнние хүмүүжүүлхэ эмхи байгаа. Комсомолой шатые Петр эдэбхитэйгээр, амжалтатайгаар гаталан гаража, улам дээшээ ургажа, партийн райкомдо хүдэлхээр уригдаа һэн.

КПСС-эй Ахын райкомой үзэл сурталай таһалые даагшаар нилээд олохон жэл ажаллаба. Энэ үедөө үзэл сурталай, һургуули болон соёлой ажал хүдэлмэри яһала эдэбхитэйгээр ябуулгадаг болоһон байна. партийн обкомой зүгһөө һайшаал магтаалда хүртэгшэ бэлэй. Энэ үеэр би ВЛКСМ-эй райкомдо нэгэдэхи секретаряар хүдэлдэг хадаа үдэр бүхэндэ П. Д. Марзаевтай үулзадаг, хөөрэлдэдэг, яһала һайн һургаалшье абаа һэн бээб. Зарим саггаа ажал хүдэлмэриин талаар элдэб янзын арсалдааншье гарадаг һааб даа. Тезд яахаб. Ажал хэжэ байхада элдэб үшарнүүд тохёолдоо юм бээ.

Уданшьегүй П. Д. Марзаев аймагай Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр дэбжүүлэгдээд, эндэл тэрэнэй хүтэлбэрилхы ажалайнь оюун бэлиг элеэр тодорон харагдаа һэн. Олон тоото орёо, шухала асуудалнуудые шиидхэхэдээ П. Д. Марзаев яһала шадамар бэрхэ, хэндэшье илгаагүйгөөр хандадаг бэлэй.

1968 ондо П. Д. Марзаевые КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Дээдэ партийна һургуулида партийн обком зууршалһан юм. 1970 ондо һуралсалаа дүүргэжэ ерээд, партийн Ахын райкомой нэгэдэхи секретаряар һунгагдаад. 10 гаран жэлнүүдэй хугасаа соо энэ харюусалгата тушаалда хүдэлбэ. Тэдэ 10-аад жэлнүүд хадаа Аха нютагай хүгжэлтэдэ онсо илгаатай. Ахын аймаг хүдөө ажахыгаа хүгжөөлгын талаар яһала ехэ амжалтануудые түйлаһан, хэлэн удаа партийн ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Советэй ВЦСПС-эй ба ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан тугта хүртэһэн байха. Тиихэдэ нютаг нугаархидаймнай олониинь гүрэн түрын зүгһөө үндэр хайра шагналда хүртоо бэлэй. Мүн П. Д. Марзаевшье «Хүндэлэлэй тэмдэг» орденоор шагнагдаһан юм. Буряадай АССР-эй Верховно Советэй депутаар һунгагдаа. Энэл үедэ Аха нютагнай АнгарГЭС-һээ саг үргэлжын зайн галтай. Ахаархин сэнхир экран (телевизор) хараг болоо. Тиихэдэ Мон-Орлик гэһэн харгы баригдажа эхилһэн байха. Гэр байра барилгын талааршье, соёлой, эрдэм һуралсалай хүгжэлтөөршье Аха нютаг абхаб-тар ехэ алхам ургашаа хэһэн байха.

Петр Дашеевич Марзаев Ахадаа үшөөл хүдэлхэл һэн бээ. Тезд дээдэ шатын зургаануудай шиидхэбэри ондоо байгаа. Тэрэ Улаан-Удэ хотодо уригдажа, Буряадай киновидео-нэгэдэлэй генеральна директор-соёлой министрэй орлогшоор томилогдоо һэн.

Һаяхан манай аймагай гүлвэа В. Р. Монголов Улаан-Удэ хотодо П. Д. Марзаевые бараалһажа, түрэһэн үдэрөөрнь амаршалаад, амаршалгын бэшэг, үнэтэ бэлэг барюулаад ерэһэн байха юм.

Нютагайнгаа эрхим хүбүүдэй нэгэн П. Д. Марзаевые түрэһэн үдэрөөрнь ахынхид амаршалжа, элүүр энхые, зол жаргал, ажалдань амжалтануудые хүсэнэ.

В. ГАЛСАНОВ,
журналист.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: П. Д. Марзаев.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Уншаа, дуулаа һэн гүт?

БЭЕЭ БАРИНГҮЙ...

Израильда ажаһуудаг араб Рафик Хажд Джихи Финляндида Израилийн элшэн сайдаар томилогдоһон тухайгаа дуулахадаа, корреспондентнүүдэй урда сэхэсэ хэлэжэ, шэнэ ажалдаа ороншьегүй һалахань хэбэртэй. «Заримдаа һамгаяа альгадажархигшаб. Гайхалтай юун байхаб?»— гэжэ тэрэ «Гаарец» һониной корреспондентдэ хэлэбэ.

Ажалай министр Ору Намир гэжэ эхэнэр нимэ ябадалынь эрид бүрүүшааба. Һамгаяа сохидог эрэ хүн Финляндида, бусадшье оронуудта Израилийн түлөөлөгшэ байха эрхэгүй гэжэ, тэрэ хэлээ юм ха. Тэрэнэй удаа Израилийн Эхэнэрнүүдэй холбоон Офра Фридман толгойлогшотоёо Джихидэ эсэргүүгээр бодоо. Тиигэжэ засаг гартаа барижа байһан Ажалай партийн түлөөлөгшэ тушаалдаа орохо гү, али үгы гээшэнь һэжэгтэй болобо.

(Һониноо абтаба).

Ниитын эмхинүүдтэ

КОММУНИСТНУУДАЙ ХУРАЛДААН

Һүүлэй үедэ Ага нютагаар ниитын хүдэлөөн үргэдэжэ байнхай. Тэрэгэн Могойтодо Россин аграрна партийн эмхидхэлэй суглаан боложо, 120 делегат мүнөө тохёолдоод байһан үйлэ хэрэгүүд тухай хөөрэлдөөд, урдахи зорилгонуудаа тодорхойлоо. Удаань тус партийн Агын районой эмхиин суглаан һаяхан үнгэргэгдэбэ. Аграрна партийн районуудай эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдөөр Цырен Нимбуев (Могойто), Валерий Цыдынов (Ага) гэгшэд һунгагдаа. Һаядаа округой конференци болохоор түсэблэгдэнхэй. Округой зарим һуурин тосхонуудаар профсоюзуудай үүсхэл дэмжэн, митинг ба суглаанууд боложо, гүрэлэй саннаа ажалайнгаа түлөөрэ абадаг зон шанга эрилтэнүүдые табиба. Тэдэнэр 3—4 һараар салиигаа абахаяа болинхой, хүүгэдэй зарим саадууд аргаламжын газарнуудаа хаагдаха түйлаа хүрэнхэй.

Һая коммунис партийн округ ной эмхиин хуралдаан үнгэрбэ. Энэ... нуудаар зууршалагдаһан делегадууд сугларжа, тодорхой ба шүүмжэлхы хэлбэритэй хөөрэлдөө хэбэ. Энээнһээ урагша түс намай наһажаал гэшүүд энэ-тэрэ юумэ хэхэшүү хэбэртэй һалирдаг һаань, дурсагдагша хуралдаанда залуу һүрэгэй коммунистнуд яһала олоор хабаадаа. Тэдэ элдэб ажал эрхилдэг зон байба. Тодэлэй тоодо Агын педколледжын директорэй орлогшо Ю. Никонов, Могойтын фермер В. Жамбалдоржиев Дулдарга һууринай бага предприятиин хүтэлбэрилэгшэ В. Ильичев, «Улаан-Одон» ажахын түрүүлэгшэ Д. Тумунбаяров, Орловско ГОК-ой инженер А. Чубаков, Ага Хангилай механизатор Ж. Цыбенова болон бусад байлсаба.

Россин компартийн III съездын дүнгүүд ба коммунистнуудай зорилгонууд тухай элидхэл Шэтын обкомой нэгэдэхи секретарь А. Швецов хэбэ.

Удаань үгэ хэлэһэн нүхэд бүхы дээрэнь КПСС-эй, мүн нютагай эмхинүүдэй бүтаран унаһан ябадалай шалтгаануудые тодорхойлоод, мүнөөнэй байдал дээрэ тогтобо. Үрдын парти хадаа өөрынгөө зэргэнуудые сэбэрээр байлгажа шадаагүй, тэрэнэй хүтэлбэридэ өөрын тала хараһан элдэб гэшүүд шүрган ороһон байжа, ехэ хохидол ушаруулаа гэжэ тэмдэглэгдээ. Энэ талаар округой эмхиин урдын хүтэлбэрилэгшэд шүүмжэлэгдээд абаа. Тэдэнэр, жэшээнь, секретарьнууд Ц. Соктоев, Б. Жамсуев, аппарадай хүдэлмэрилэгшэд партийн тараагдахада, ямаршье эсэргүүцэлгэ тарангүй, түргэхэн хажуу тэгшээ халба һүрөөд, хубиин наймаа аралжаа эрхилжэ эдилээ, үгьишье хадаа зариман дахяад шэнэ засагай тушаал шэрээнүүдтэ һуушанхай байна гэжэ тэмдэглэгдээ. Тэдэнэр энэ хуралдаанда уригдаһан аад, хабаадалсабагүй.

Округоо областийн бүридэлһөө гаргаха гэжэ ябуулга хэһэн хүтэлбэрилэгшэд, тодорхойлбол, Б. Аюшиев түрүүтэй зон дайруулаад абанхай һэн.

Олонхи ушарта тойрог алишье талаараа тодхор һандаралгада ороод байна гэжэ шүүмжэлэгдэбэ, арад зоной байдал муудаба, доройтобо.

Округойнгоо мүнөөнэй ажахын ба социальна һалбариин унажа байхые ехэ шаналжа, үгэ хэлэгшэд ... шээ тайлбаринуудые дурдаба... гаяа мал ажал, таряан ажа... тэсэхэ аргагүй болонтожо ба... дань миллион шахуу хонин... һаа, энэ үедэ ороойдоол 200... халта үлүүтэй хонид ажахы... үлөөд, үшөөл хосорхо, хорг... гэдэшоод байна.

Үгэ хэлэгшэд кадрнуудтаа... далнуудта тогтоо, «Өөрын ... тэнэн гуримаар тэдэнниие... һунгаха гээшэ элдэб түрэл ... анда нүхэдөө, худа ураган ... шээ татажа, буруу ябадал ... болохо байна гэжэ тэдэнэр ... Коммунистнууд Б. Рабдано... буев, Д. Тумунбаяров, А. ... Ю. Никонов болон бусад, хам... рээ 14 хүн үгэ хэлжэ, түс... дурадхалнуудые оруулаа.

Нэгэн дуугаар абтаһан ... соогоо хүдөө ажахын техно... билгаха, колхоз, совхозуудыг ... хэлгые болоулха, хабарай та... жашье һаань, үнгэргэхэ, м... шэлэн зоной дунда ойлгуу... хүдэлмэри һайжаруулжа, ер... галтын үедэ олонние өөһэд ... хабаадуулха гэхэ мэтэ зорг... дые хараалаа.

Гэхэтэй хамта арадта ха... литика ябуулжа байнан П... болон Правительствые туш... буулгаха эрилтэ делегадууд ...

Хуралдаан дээрэ округо... на эмхиин хүтэлбэрилхы орг... гагдажа, тэрэнэй толгойлогш... жо Тумунбаяров һунгаг...

Россин КП-гэй гүйсэдхэхэ х... бүридэлдэ гэшүүнээр зуурша...

Ц. ГОНГО...

БУРЯАД ҮН... ажалаараа ...нһөө гадна ...он ажабайда... ...элые ургаа... ...хые хүсэдэг... ...эрэлтэ хэрэ... ...най ажаба... ...агүй хэгдэ... ...ө зүйлнүүд... ...лнүүдтэ, х... ..., байра бай... ...тэмнай, ..., дуу хатар... ...ёһо зан... ...өхөёлдомн... ...ндэнэ яһата... ...жуулагдан ...ай байна ха ...за бүриин ...й соёлые ...ө хүн түрэлт... ...ө хүрүүлнэн, ...этэй хүсэнүүд... ...ие «гар хооһ... ...эшээтэй гээш... ...э яһатанай ...ин илгаатайш... ...т удхатай ба... ...уб гэхэдэ, э... ...ийн нлгаатай... ...ийн уларилай... ...энхэтэй орон... ...ө нүүрижаан... ...эдэнэй соёл, ...й бүгэдэндэ ...м.

...ссин Федера... ...үндэнэ яһата... ...лтын түлөө ...й, гансал с... ...хэлэ, соёл г... ...дэмжэгдэн... ...даһан ушар... ...нэй үрда гэ... ...а, һайн гү. ...а, соёл болбо... ...ггүй. Тэдэ... ...мэтэ ад... ...юм.

...юута хэгдэнэ... ...н болоод ...л хадаа зо... ...ты болгохо үй... Энэ ушараа... ...Агуучехэ Ро... ...й 9 хүбиие э... ...олитическэ т... ...а дарлана б... ...нарысин, бай... ...

Эрдэм һуралсалай шэнэ шатада

ХАРИЛСААН ЛЭ АША ТУЊАТАЙ БАЙХА

...ад зон хадаа хүшэр хүн-ажалаараа олоһон эд ...рнһөө гадна хэдэн үедэ ...һон ажабайдалайнгаа дүй ...шөлые үгсаатандаа дамдулые хүсэдэг ха юм. Энэ ...бэрэлтэ хэрэг үдэр бү-...мнай ажабайдалда хаа ...нагүй хэгдэнэ. Гэбэшье ...а зүйлнүүдые амилжа ...һан агаар мэтээр хүн бү-обёорногүй. Ушарынь ...а хүнэй ажабайдалай дүй ...шэл үдэр бүринмнай хэ-...элнүүдтэ, хубсаһа ху-...та, байра байдалда, ажал ...эгтэмнай, эдеэ хоолдо-...й, дүү хатар наадандаа-...й, ёһо заншалдамнай, ...н зохёолдомнай гэхэ мэ-...үндэһэ яһатанай соёлдо ...нжуулагдан дамжуулаг-...хай байна ха юм.

...іза бүриин үндэһэ яһа-...й соёлые тоохогүй ушар ...а хүн түрэлтэнэй баялиг ...үгырүүлһэн, байгаалиин ...өтэй хүсэнүүдэй үрда тэ-...ине «гар хоһон» болго-...эшээтэй гээшэ. Юрэдөөл ...нэ яһатанай соёл гээшэ ...даа илгаатайшье һаа, нэ-...г удхатай байдаг.

...уб гэхэдэ, элдэб арһа ...ам илгаатай арадууд ...эйн уларилай өөрсэ он-...шэнжэтэй орон нютагуу-...аа һуурижанхай. Тиимэ-...тэдэнэй соёл, искусство, ...н бүгэдэндэ ойлгосотой ...ом.

...оссин Федерациин бусад ...үндэнэ яһатанай соёлой ...элтые түлөө һаналаа та-...үй, гансал ород ара-...ь хэлэ, соёл түрэнэй та-...а дэмжэгдэн, бусадтань ...агдаһан үшар—хүн тү-...нэй үрда гэмтэ ябадал ...а. Һайн гү, али муу ..., соёл болбосорол гэжэ ...агүй. Тэдэнэр эхын ...д мэтэ адли жэгдэл ...юм.

...рюута хэгдэһэн ажалгуй-...ын болоод үлэсхэлэн ...ал хадаа зонние улам ...ны болгохо үйлэтэй гээ-... Энэ ушараар «Хаанта ... Агуухэ Россин зоной ...й 9 хүбние экономиче-... политическэ талаар ган-...е дарлана бэшэ, мүн ...анарыень баһан доромб-..., һөөрхэлынь алдуулна. ...дэр энэ засаг өөрынгөө ... байдал Эхэ орондоо ...дуратай мэтэ хуурмаг ...удээр халхалаад, бусад ...удые дарлуулжа һур-... гээшэ»,— гэжэ В. И. ... бэшээ һэн. Энэ та-... «Бусад арадуудые дар-... байһан арад хэзээдэ-...рхэ сүлөөтэй байдаггүй ...—гээд К. Маркс, Ф. Эн-...хэлэһэн гээшэ.

...л һуралсал хоёрые «хи-...ханаар» илгажа боло-... юм. Нэгэнниинь ...эдөө заатагүй нү-...л байха. Соёл болон ...сал гээшые шата ша-...ь шудалжа, хүн хүг. Элинсэг хүлинсагуу-...а дүй дүршэл халма-...лхэйн эрдэм ухаанай. ...болбосоролой туйлал-...ые ашаглажа, хүн тү-... урагшаа дабшаха үй-... ха юм.

...ал тэнэг хүн ойлгосо ...нигээ талаар хубил-...л. Юуб гэхэдэ, тэрээн-...рыньшье, бусадайшье ...үршэл гэжэ байдаггүй ... гэжэ А. С. Пушкин бэшэһэн байдаг. «Хубүүмни, һурыш даа. Тоотойхон наһандамнай тон хэрэгтэй заабари захяа гээшые эрдэм үхаан лэ мииитээр, тодорхойгоор үгэдэг юмэл», — гэжэ тэрэ «Борис Годунов» соогоо бэшээ һэн.

Өөрынгөө һуралсалда хүн гээшэ нэн түрүүн лэ һанал эрмэлзэлээ табижа, үнгэрһэн үеын хүн түрэлтэнэй ажабайдалай өрга шадабариие ялман абаха, хүхаан бодолыень шүүрдэхэ ёһотой гэжэ поэт онсолон тэмдэглэнэ гээшэ. Аха зоной жэшээ, үхибүүдэй аша туһатай хүдэлмэри гэхэ мэтэ хүн бүхэнэй эртүүр боргожохо, бүриилдэхэ ёһондо ехээр нүлөөлдэг гэжэ Н. А. Некрасов «Таряашадай үхибүүд» гэжэ шүлэг соогоо харуулаа һэн.

Соёл, гэгээрэлэйнгээ хүгжэлтын шатада хүн түрэлтэн хадаа һуралсалай талаар тон ехэ аша туһатай дүй дүршэл олоһон гээшэ. Һурагша хадаа ямар нэгэн юумээр дүүргэхэ амһарта бэшэ, харин носоохо гал гээшэ гэһэн үгэ мүнөө сагта үүргэеэ харуулха болоно.

Гэхэтэй хамта Зүүн зүгэй арадуудта энэ удха эртэ сагһаа мэдээжэ байгаа. «Бэдэрүүлдэг зэндэмэни» гэжэ Н. Рерихэй зураг тухай искусство шэнжэлэгшэ В. П. Козлова нигэжэ бэшэһэн байдаг: «Энэдхэгтэ «Гуру» гэһэн ойлгосо ехэ хүндэтэйдэ тооло-логдодог. Энэ хадаа «багша» гэһэн үгэ юм». Дурсагдагша зураг соогоо Н. Рерих бодото байдалые бодото дээрэнь ойлгохо, ухамайлхын тула багша шаби хоёр хэтын бэдэрэлгэ хэхэ ёһотой гэжэ харуулаа юм.

Ажабайдалай олон янзын үнгэ зүһэ зэндэмэни түүдхэлэй шэнжэтэй гээшэ. Харин тэрэ зүүдхэл соо ёһотойшье, хуурмагшье һубһад байжа болохол. Дүршэлтэй багшын һүргаалгүйгөөр тэдэнние илгаруулхань бэрхэтэй байха. Гэбэшье ёһотой зэндэмэни һубһанай таабартайхан нюусые һурагшынгаа тон лэ ухамайлдижа олоулые багшань баадхана.

Тиихэдээ өөрөөшье шэнээр бодомжолжо, энэ үйлэ хэрэгтээ шабияа дахуулан, дагуулан ябана. Юумые ойлгохо, мэдэхын тулада багша һурагша хоёр хэтын бэдэрэлгэ хэжэ ябаха ёһотой.

«Уншажа гү, али шагнажа ойлгодохо ёһоороо хадуугдаһан алибаа ойлгосо, мэдэсэ хэн нэгэн хүнэй хүдэлгөөгүй, тэрэнэй ажабайдалда ашата нүлөө үзүүлээгүй һаа, хоёһон зүйл гээшэ», —гэжэ В. Г. Белинский тэмдэглэһэн байдаг.

Эдэ үгэнүүд соо хоёр шатата һуралсал тухай хэлэгдэнэ ха юм. 1-дэхи шатадань ямар нэгэн ойлгосо, мэдэсэ хүнэй үхаанда газаа талаһаа абтана. 2-дохи шатадань тэрэ шэнэ ойлгосо хүнэй урдань мэдэхэ болоһон зүйлнүүдээр сасуулагдан шалгагдана.

Хэрбээ тэрэ шэнэ һонин ойлгосо хүнэй урдань хадуугаһан эрдэм мэдэсэтэй зүрилэлдэнгүй һонирхогдожо, ухаан бодолой гүйсэдэ тэжээл болоо һаа, «хоёһон зүйл» болохогүй ха юм даа. Хүнэй ухаан бодолой гүйсын хоёр шатата байгууламжа тухай мүнөө сагай нейрофизиологи тодо тайлбари үгэнхэй юм.

Багша хадаа һуралсалай ябасые хараахаа алдангүй, һурагшадни юу һайнаар ойлгоод, үшөө юун тэдэнэртэм ойлгогдоогүй байнаб гэһэн тобшололдо тогтодог байха ёһотой. Һурагшадай ойлгосо хүн бүхэнэйнь сэнэгээр, арга боломжоор байдаг тула хүн бүхэндэнь ондо ондоо анхарал, хандаса хэрэгтэй.

2500 жэлэй саана хүнэй өөрынгөө сэдьхэл бодолые хүмүүжүүлхэ тухай Буддын суртал бии болоһон гээшэ. Тэрэ хадаа хүнэй гэгээрэл болбосоролой барагдашагүй арга боломжые гэршэлһэн юм.

Хүнэй хүсэл эрмэлзэлдэ зүрюугээр юушье хэжэ болохогүй юм гэжэ Будда тобшолоо: хэһэн байгаа. Тиигээдшье хүсөөр, идхалгаар илдам налгай болохогүйш гэдэг гээшэ. Хүн гээшэ оюун дээдын бодолдо хүрэтэрөө өөрөөл эдеэшэхэ ёһотой. Тиигэжэ Будда оюун ухаан бодолой орьёлдо тэгүүлһэн зоной хүшэр замда туһалха хүсэлһөө хүнэй хүгжэлтын найман шата тухай һургаал үгэһэн гээшэ.

Тэрэ һургаалайнь һүлдэ нэрэ—буддизм гэжэ нэрэтэй. Дхаммын (Дхаммапада) гэхэ гү, али Сурталай Хүрдэ болоно. Хүн гээшэ замбуулинай (сансар) дайдатай таһаршагүй холбоотой һэн тула тэрэнэй махабадай, һанаан сэдьхэлэй байдал зүбөөр бодомжолһоноо, мэдэрһэнһээ болоод ажаһууһанһаа. Үйлэ хэрэг бүтээһэнһээ гэхэ гү, али Замбуулинай байдалтай (байгаалитай) хүнэй ажабайдалай таараалдан тудалдаһанһаа сэхэ дуулдадаг.

Сэдьхэл бодолоо хүмүүжүүлхэ тухай Дхаммапада найман шата заажа үгэнэ гээһэмди. Тиихэдээ хүн гээшэ доторойнгоо һүлдэ бодолые (микрокосмос) гадаада ехэ Замбуулин дайдатай (макрокосмос) ямаа таараалдуулхаб гэжэ мүн лэ заабарилна.

Хүн гарбалайнгаа сэдьхэл бодолые нарийшалан хүмүүжүүлгэ хадаа алибаа үгүдхын шалтагаанние зүбөөр таниһарилха, зүбөөр бодомжолхо, зүбөөр хэлэхэ, зүбөөр үйлэдэхэ, зүбөөр ажаһууха, зүбөөр ажаллаха, зүбөөр һэргылхэ, зүбөөр ажаглаха, анхарха гэхэ мэтын зүйлнүүдые бүтээлгэнэ бүрилдэхэ ёһотой. Дурсагдагша шатанууд болобол хүнэй ажабайдалай Замбуулин дайдатаяа зүбөөр харилсан ажаябахын жэшээтэ һургаал мүн.

Буддын һургаал манда үшөэ юугээрээ ехэ һонирхолтойб гэхэдэ, хэнэйшьеб зонхилһон бэшэ, харин хүнэй өөрынь доторой гүрим журамай тон шухала байһые онсо тэмдэглэнэ. Доторой журамтай хүн лэ хүби заяанайнгаа ёһотой эзэн байха болоно. Газаа талаһаа түхүралта, зонхилолтогүйгөөр, эдэбхитэйгээр, саг үргэлжэ һуралсажа, хүн бүхэн алтан дэлхэйн жама ёһон соо сэдьхэлэй тэжээл олохо ёһотойл.

Максим ЗОНХИЕВ,
Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтай физикын кафедрын доцент.

Александр ЖАМБАЛДОРЖИЕВ

Тэрэ холын үдэшэ

РАССКАЗ

ДУГАРМААГАЙ галынь носожо үгэхэ юм бэшэ: хоёр хүлэйнгөө үбдэгэй жэржэгэнэтэр сомсойн һуугаад, үнэһэнэй үрхирсэ үлеэхэдэньшье үрэ гаранагүй. Нойтон түлеэн түрүүн хүлэрэн уурaлтажа сайгаад, һүүлээрнь уһатажа, хооһон гааһаа хоршогонотор һородог хүндэл жиинһан абяан гарахаһаа бэшэ юумэн үгы. Хамараараа үнэһэ шандаруугай үнэр унхидажа сүхэрхэдөө, нюдэн сооньшье үйгаагай ороһые мэдэрхэдээ, зүүн гарайнгаа араар түрүүн хамараа, һүүлдэнь нюдээ уһа гараса нюхаба. Тиигэжэ һуутараа, юундэшьеб гэнтэ үйладаһаниинь хүрэшэжэ, хоёр-нэгэ һулахаһаар һугшаад, үнэһэнэй ороһонһоо гү, али, үнэхөөрөөшье, үйладаһанайнгаа хүрэһэнһөө юм гү—нюдээсэ түргэ түргэн сабшажа эхилбэ. Баруун гартаа баряад байһан багса зуруулаа доошонь тос байса алдажархёод, хэдэржэ һууһан пальтоо хамсылжа, туранхайхан дала мүрөөрөө хүйтэ мэдэрэн, дагжа һүрэһөөр, газаашаа гараба. Үүдэээ хүсэлэн татажа, валенкынгаа хоншоороор үдьхэлэн нээхэдэнь, утаандал үдхэн, хүйтэн сайбар уурaлшье угтабагүй — гэртэшье гэжэ, газаашье гэжэ адли хүйтэн байгаа ха юм. Гэшхүүрһээ буумсаараа, гэрэй арада ябталаатай байһан сажан түлеэнэй хажуугаар тонгогошон ябажа, хуурай зомгооһо хараашална, теэд олдохошье, харагдахашье юумэн үгы даа.

«Цэдэн баһал хонохонь гээшэл ха»,—гэжэ һанахадань, досоонь бүриишье үйтаржа, аһан шадалаараа сурхирса үйлашаха, тиигээд... тогтон торонгүй гүйшэхэ дураниинь хүрэбэ. Хуушарад гэһэн һара шара хүреэ сооһоо баһал ямаршьеб уруу духа, зүдэрүү шэгтэйгээр үзэгдэнэ. Тэрэнһээ сасаһан гэрэл үглөөнэй ороһон хирмаг саһанда сухигар сагаан үнгөө түхөөжэ, оршон тойрон һүр һүлдэгүй шэнгээр һанагдана. Гансал телеграфай бахананнуудай һанжалдаһан утаһад унжагай утаар, замхашагүйгөөр һиналдажа, нэгэ жэгдэ оршон байдалые зүһэн, түнхин байһаншуу.

Дугармаа нюдэнэйнгөө уһататар зүүн-урагшаа һарабшалан хаража байба. Цэдэн ерээл һаа, тэндэһээ ерэхэ бшуу. Теэд машиниин галнууд харагданагүй. Гансал һарын сагаан толон хирмаг хоёрой үнгэ буляалдан байхань лэ энэ дайдын нюрган дээрэ обёорогдоно. Бэшэ юуншьегүй. Үнгэрхэдөө, Тужын фермын галнуудшье холын мүшэдтэл онибаниб гэлдэнэгүй... Магад, гэшхүүр дээрэһээ харагдаха ха гү? Дугармаа яаралтайгаар үндэртэ гараад, үдэр бүри гэтэдэг зүүн-урда зүг руугаа үльмы дээрээ үндын байжа шэртэбэ. Тиихэдэнь лэ Тужын фермын галнууд үнэхөөрөө арай обёорогдоно, бүрэлэнэ. Теэд машиниин галнууд үгыл аад, үгы... Дугармаа фермын галнуудһаа машиниин галые бэлээр лэ илгажа шададаг болоһохой. Теэд үгыл даа.

«Һүниин утада Сэндэмэдэ ошожо, дулаахан гэр соонь һуултай гү? Пеэшэндэнь альгаа шараад, юушье тухай бодонгүй, энэ-тэрэ жэжэ-божо юумэн тухай шашалдажа байхада ланаб?»,— гэжэ һанабашье, хадам эжынь хёлойд гэдэгые, эжэ эхигүй олон асуудал асуудагые, хирэ болошоһон аршуул сооһоо адха адхаар мохоорхо абажа, ама руугаа шэдээд, маамаран жажалдагыень һанахадаа, тиишэ ошохо дураниинь гансата үгы болошобо.

Магад, Цэдэншье ерэхэ аалам?

Гэртээ ороод, стол дээрэ обоо хүбөө ябталаатай байһан «Хүдөөгэй ажабайдал» гэжэ газетын номернуудые суглуулаад, сухалтайгаар таһара удара татан, үнөөхил пеэшэн уруугаа дүүрэтэр шэхэбэ. Тугаар һаа унагааһан багса зуруулаа харанхы сооһоо арай шамай гэжэ олоод, бээрэһэн хургануудаараа гал аһааба.

Цэдэн түргэн ерэхээ яана гээшэб? Тэрэ ямаршье нойтон түлеэндэ гал аһаажа шададаг һэн. Хамар дороо үнгэнэжэ байжа, зомгооһо шуулаад, дары түргэн хүүесэ гал аһаажархидаг, тиигээд Дугармаа уруу эрьелдэжэ, тархяа һэжэрэн, тангалайгаа тоншосогоон:

— Эх, городойхид,— гэжэ эпхэргэнээр, шүүмжэлһэнэй ямаршье тэмдэгтгүйгөөр, хэлэдэг һэмпай.

...Энэ удаа галынь удаан шинганажа, нүс-пас байса хуйлан, арайл гэжэ аһаба хэбэртэй. Ошодой һүрэхые, дүлэнэй шара-улаан хэлэнэй бултаганахые Дугармаа баясангяар адаглан хаража байба. Досооньшье гансата халуу сорьёходол гээд, ан-бүн болобо.

Тэбэреэр абажа ерэһэн, һурагшадайнгаа диктантын дэбтэрнүүдые кухни соохи стол дээрээ дэлгээд, шалгаха һанаатай, пальтогоо тайлангүй һууба. Теэд түрүүшын дэбтэр нээгээд байтарнь, юундэшьеб досоонь үйтай баһа болошобо. Тиихэдэнь тэрэ дэбтэрээ хаажархёод, галайнгаа шаршаганан дүрэхые шагнажа, агшан зуура харанхы руу хараад, хүдэлэнгүй һууба. Сайшье ууха, юумэшье эдихэ дураниинь огто хүрэбэгүй. Гэнтэ мэдэхэдээ, нюдэниинь өөрөө анилдан, толгойнь аалиханаар ганхад-ганхад гэжэ байба.

«Эсээ гээшэ хаб, унтаха байна даа. Цэдэн ерээ һаа, ерэнэ аабза»,— гэжэ шэбшээд, галдаа үшөө түлеэ нэмэжэ, хубсаһаашье тайлангүй, орон дээрээ гараад, хэбтэшэбэ. Эгээл энэ үедэ электрын гэрэл гурба дахин унтараадхёо. Тиихэдэнь арбан хоёр болобо ха юм даа. Эсэһэмнишье гайхалгүй гэжэ хайша хэрэгээр бодоно. Удангүй электрын гэрэл удааханаар залирһаар, һүүлэй һүүлдэ бүхэшэбэ. Лаампын улаахан утаһан Дугармаагай нюдэндэ нэгэ хирэ харагдаһан зандаа байба.

Теэд Дугармаа унтажа шадабагүй. Ханха зайдан гэрэйнь баруун-урда буланда юуншьеб торшогоноод һалгаха юм бэшэ. «Баһал хулганаанууд... Цэдэндэ минсгэй олыш гэжэ хэды хэлэгшэ гээшэбиб. Зай, зай гээд лэ, үнэн дээрээ үгы. Ажалһаа тодо юумэ мэдэхэ тоохогүй, үдэр һүни илгаагүй, тэрэл ажалаа дүрдахэ, үрдаа барихэ. Харин би?»—гэжэ һанахадаа. Дугармаа өөрыгөө ямар зол талаангүй хүн гээшэбиб гэжэ шэбшэбэ. Үнэхөөрөөшье, Цэдэн ходол тэрэ малайнгаа фермэнүүд дээгүүр ябаха. Эндэ хооһон, хүйтэн гэр... Хулганаанууд... Үргэһэннинь маяан шэнги дэгдэжэ, орон дээрээ хэбтэжэ ядахадаа бодожо, галайнгаа амһарта ерээд, элдэб үнгөөр ялалзаһан, халуун дүлөөр соробхилһон согуудай һүлэмхи хүхэ дүлые үлайшаһан шэрэм хараагүй юумээ хараһандал гэтэшоод һуухадаа, баһал тугаарайнгаа зол талаангүй тухай бодолнуудта эзэлэгдэжэл байба... Тиихэдэ Цэдэнтэй танилсаагүй һаа... Теэд юун болохо байгаа гээшэб? Магад, ондоо хүнтэй хуби заяагаа нилүүлэнхэй, аяар энэ холын совхоз хаюулшоод бэшэ, харин городтоо, үйлсэ бүхэниень хүл нюсэгэн ябахаһаа һайса хэмжэһэн түрэл танил городтоо ажаһуужаш болохо һэм шуу. Тэндэ нигэжэ һүниин арбан хоёрто гэрэлшье унтардаггүй. Эгээ мүнөө оперно театрай халта һаа, хэндэ гараха байгааб? Хэндэ? Багшанарай институдта суттаа һурахан, ганса нэгэ кинодо гү, али хатарта урнһан хүбүүдээ һааандаа дурдаад үзэбэ. Зүгөөр Цэдэнтэйнь жэшэхээр хүн гансата олдоод орхибогүй... «Үгыл байгаа гээшэ ха юм даа, яахабши даа, тэрээнтэйл ягаашье хадаа хуби заяагаа нилүүлхэ табисууртай байһан хаб даа, юун хэрэгтэ хэрэггүй үлүү юумэ бодоно гээшэбиб». — гэжэ бээ шүүмжэлэн шэбшээд ,нэгэ дахин хүнгэхэнөөр һанаа алдажа, үрхэеэ хаагаад, дахин орон дээрээ ошожо, хубсаһаяа тайламсаараа, хүнжэлдөө дулааханаар орёолдошобо. Тиигээд нюдөө аниба.

Цэдэншье Тужынгаа гүүртэдэ хонохо гэжэ шиидээ хаш. Яахабши даа, хонид хурьгалжа, тархияа үндылгэхэ сүлөөгүй сагынь хүрэжэ ерээ бшуу.

Дуурд-дуурд гэжэ байтараа, ухаангүй ехээр залд гэһэндэл, гэнтэ һэришэбэ. Толгойнь манхагар хүндэ, хоёр шэхэниинь һиннажа байба. Дугармаа хэдэн жэлэй саанахи нэгэ үдэрые гайхалтай тодо һонороор нюдэндөө харажархёо бшуу. Хасарынь халуу бусалжа, зүрхэниинь түргэ түргэн түг-түг сохилжо байба.

Тэрэ холын нэгэ үдэшэ...

...Тэрэ буланда гансаараа зогсоихой һэн. Хирэ-хирэ болоод лэ. Дугармаа тээшэ хулгай нюдөөрөө хараад абаха юм. Хуушан, үбдэг гараһан үмдэтэй, таахада, табан-зуургаан хоногой арилгадаагүй, хоншоороо һайса шулга үдьхэлүүлһэн хаработникатай, галстугшьегүй, һудалтай боро, баһал шэнэ бэшэ самсатай, нюргаар дүнда зэргэ бага бухыд гэнхэй, ёһотойл буряад шанаата нюуртай, зузааншаг уралтай. Хамарынь сохэ, магнайнь түнтэгэр, харасань хурса бэлэй. Нэгэ үгөөр сэбэр гэхээр бэшэшье һаа, урдаһаань хараад жэрхэхээр бэшэ шэг шарайтай хүбүүн һэн. Тэрэл хүбүүн Дугармаагай хүдэлсэ бүхэниие обтонгёор тэмдэглэжэ, алдангүй адуулан хаража байгаа бшуу. Хатарай хүгжэмэй зэдэлээд, Дугармаае хүнэй удаан урихагүйдэ, тэрэ хүбүүн байраһаа хүдэлжэ, Дугармаае урихэ һанаатай шэглэһэн аад, зуурандаа шиидэжэ ядангяар зогсоод, гэнтэ ямар нэгэ юумэнһээ гэдэргээ түргэн эрьелдэжэ, тэрэ буландаа ошожо уруугаа хараад, зогсошоо һэн. Магад, арилгадаагүй ботинкаяа харажархёод, зоригоо мохожошье болоо. Хэн мэдэбэ... Шэхэниинь халта улайд гэнхэй, хүлэрһэн духань нойтоор мэлмэрхэдэл гээ бэлэй. Эдэ бүгэдые Дугармаа мэдээшэгүй болоод, адаглажа, досоогоо тэмдэглэжэ байгаал һэн. Гэнтэ хэнэйшьеб гарай зөөлэхэнөөр һугадань халта хүрөөд абахада, Дугармаагай гайхангяар эрьелдэхэдэнь, нариихан, хоёр жабжадаа хубинд гэһэн үралнууд, нэжэхэнүүд дүн сагаан шүдэд миһэлзэжэ байгаа бэлэй.

— Болохо гү?— сахигар сагаан самса дээрэнь халуун ороной пальмын зурагтай галстук халта обёоржо үрдеэд лэ, үгэ дүүгүйгөөр үндэр нарин бэетэй таниг-даагүй хубүүнэй хүтэлһэн тээшэ хүгжэмэй ая соо ябажа эхилэв бэлэй. Энэнь Цэдэн байгаа һэн.

Түр зуураа тэрэ буланда зогсоһон шиидэмгэй бэшэ зантай, жэгтэй хубүүн тухайдаа мартаадхёо һааб даа! Тээ нэгэ хэды болоһон хойно вальс хатаржа ябахадаа, үнөөхи булан уруу ябууд харасаяа халта шэглүүлхэ-дэнь, тэрэ хүбүүниинь ямаошьеб хайратайгаар, гомдоһон үхибүүн шэнгээр сэхэ урдаһаань харасаяа тулгаад, зогсожол байгаа һэн. Дугармаа гайхаһан хэбэр үзүүлжэ, мүрөө хабшагад гүүлэн: «Ши юу нам уруу харанаш даа, дэмыл хэрэг гээшэ ондоо басагад барагдаа һэн гү?»— гэһэншүүгээр дээрэлхэгээр, тэрэ мүртөө хайрлангяар досоогоо шэбшээдхёо бэлэй.

— Тээ тэрэ буланда зогсоошо хубүүн маанад уруу хараад, гэтээд һаланагүйл, танай таниил бэшэ аабза?— гэжэ ехэл гүн удхатай асуудал— һанаамгайгаар олоожо асууба хаб гэжэ һанан. Дугармаа Цэдэндэ хандаа бэлэй. Нээрээшье, суттаа хатаржа ябаһан аад, амандаа уһа балгажархиһандал ябаһанай хэрэг юун байгаа юм. Нүгөө талаһаа тэрэ буланда зогсоһон хубүүн даншье һаа, нэтэрүүгээр шэртээд, гэтээд һалаагүй бшуу.

— Хэн? Тээ тэрэ хубүүн гү? Үгы, мэдэнэгүйб, таниагүйб. Хүдөө ажахын институдта һурана гүт?— гэжэ Дугармаа ехэ шадамараар хөөрэлдөө эхилһэндээ бүриишье урмашан, улам саашань асуужа ороо бэлэй.

— Тиимэ даа. Дүүргээ болоходоо, үхэр малай һүүл мүшхаха мэргэжэлтэй болохоб.

— Һүү, яагаа һонин юм. Би мүнөө болотор үхэр малда дүтэшье ошожо үзөөгүйлби. Хайражархидаг юм гэлсэдэг лэ.

— Намтай ябаа һаатнай хайрахагүй даа. Айха дэмы,—гэжэ Цэдэн тэрэ үдэшэ Дугармаагай һанаае заһаа һэн.

Хатарай дүүрэхэдэ, Цэдэн Дугармаагай пальто абачхай фойе соо хүлеэжэ байгаа һэн. Харин буланда зогсоод, Дугармаае алдангүй адаглажа, үдэшые үнгэргэ. һэн хүбүүн тээ саанань, харанхы булан соогоо, баһал хүлеэһэн мэтэ гэтэжэ байгаа. Дугармаагай пальтогоо үмдэхые, туфлеэ тайлажа, саарһанда өрёогоод, һүүлдэнь валенкаяа углахыень хулгай нюдөөрөө хүү обёоржол байгаа. Бэлэн болоходоо, Цэдэниие налгай зангаар һугадаад, мүнөөхи хүбүүнэй хажуугаар халта бруу хараад омог янзаар мэдээшэгүй болон, Дугармаа үнгэрөө бэлэй.

Нэгэтэ лекциин һүүлээр сугтаа һурадаг басаганиинь Дугармаа, тэрэш шамда гожууда табиба. Тиигээд гэрэл сооһоо урдаһаань харанхы нюурые нэгэ хирэ шэнжэлэнгээр гэтэбэ. Балсайд гэһэн хасараа, жэжэхэншье һаа, яаһала эли болоһон уршалааануудтай, анхандаа саб сагаахан аад, мүнөө хуринхара болошоһон магнайгаа альгаараа дүмүүхэнээр эльбээд, эльбээд үзэбэ. Удаань эсэнгээр үзэгдэжэ байһан хоёр нюдээ, тэдэнние тойроод, эли бодо хүхэрһэн хонхорнуудыень ехэл удаан шэртэбэ.

Гэнтэ гэрэйнь ханаар машинын гэрэлэй туяа зурасзурас гэлдэн гүйлдөбэ. Дугармаа яаралтайгаар дэнгээ үлеэжэрхёод, бушуухан хүнжэл руугаа бухажа ябаха зуураа: «Ерэбэ ха юм даа, Гэдэнээ үлдөө һаа, тэндэ байһан юумэ абаад эдинэ аабза» гэжэ шэбшэбэ.

Удангүй гэшхүүр дээрэ Цэдэнэй саһаяа арилгаха, ханяаха соностобо. Тиигээд үүдэниинь түрд гэжэ абяатайгаар нээгдээдхибэ.

— Дугармаа!— гэжэ Цэдэн харанхы руу шэбэнэн һагад ооголбо. Нэгэ баһа шагнаархажа байд гэхэдэнь, хэншье харюусабагүй «Үнтангүй хүлеэжэ һүүдаг юм һэнай, баарһамни, халуураа, хэжэглээгүй юм гээбы даа»,— гэжэ хамар дороо гүбэрһөөр, арай шамай зуруул ологло, дэнгээ носообо. Эдеэнэй стол дээрэ амандаашье хэхэ юмэнэй үгы байхада, тэрэ бүришье гайхаба. Үдэшэ бүри унтахынгаа урда тээхэнэ уншадаг газетэеэшье ологогүйдөө Цэдэн нэгэ хирэ пеэшэнэй саана хүдэлэнгүй байд гээд, абяа шэмээгүйгөө хубсаһаяа тайлажа, дэнгээ урда урданайхиһаа сухалтайшагаар үлеэжэрхёод, һамгантаяа зэргэлэн хэбтэбэ. Тиихэдээ унтаһан үтыень баталха һаанатай шагнаархаба. Теэд Дугармаань урдынхидаал бухы сээжээрээ нэгэ жэгдээр амилан, юунэйшье болоогүй юумэндэл, унтажа хэбтээ бэлэй.

«Баарһан, эсэнэл ха даа»,—гэжэ Цэдэн үнэн сэдьхэлһээ һанаа һэн. Теэд һамганайнгаа хоёр нюдэнһөө хүйтэн аад, гашуун нулимсын элбэгээр халин, хоёр хасарыень зура сохин гоожожо байһые огто обёоронгүй, бүхэли үдэр хүйтэндэ ябажа эсэһэн. даараһан бээ тэнниилгэн зөөлэн бүхэдэ дары түргэн диилдэшоо бэлэй.

(Түгэсхэлынь хожом гараха).

Нарай хүүгэд ...лошорно

...алай доройтохо бүри ...үрэн дотор үхибүүд ...р түрэдэг болонхой. Ага нютагта хүүгэд ...дэһөөр зандаа.

...эшэнь, маяай боль-...—гээд Могойтын эм-...ын нэгэдэлэй арга-...рэнханда Эрдынеева ...— сүүдхэлтэ 3—4 ...а заабол түрэнэ. Ба-...ршада дүшөөд үхи-...дараал даа. Илангаяа ...сагта, зоной амаралта ...нарайлалгын бай-...түрэшэдэг.

...хөөрөө дуулахада, ...ин. Тиигээдшье Мо-...уурин түмэр харгы ...одог ха юм. Тии-...түрэхэ туйлдаа хүрэ-...нүүдые поездһоо-...агаа, больница яа-...ргөөр абаашадаг ...уу.

Д. БАИРОВ.

ТАДЖИКИСТАН. Таджикистан Афганистан хоёр гүрэнүүдэй хилэ шадархи байдал шахардуу байһан зандаа. Моджахедүүд болон Таджикистанай мүнөөнэй засаг барлашадта эсэргүү боевигүүд үдэр бүри шахуу хилэ галталхые оролдоно. Хоёр талын хэлсээнүүд засагай алишье зиндаада үнгэргэгдэжэ байбашье, энэ һүйдхэлтэ ушар тохёолдоһоор.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: пограничнигууд амаралтын үедэ.

ИТАР—ТАСС-ай фотохроника.

ҮНШАА, ДУУЛАА ҺЭН ГҮТ?

ХҮЛЕЭГДЭЭГҮЙ УШАР ТОХЁОЛДОБО

КПСС-эй ЦК-гай хүдөө ажахын асуудалаар секретарь байхадаа, М. С. Горбачев 1983 ондо албанай хэрэгээр Белгородско область ошоһон байна. Тэрэнэй эндэ ерэхэдэ, тэрэ үеын ноёд область соогоо сууда гараһан Фрунзын нэрэмжэтэ колхоз асаржа харуулба. Программыйнгаа ёһоор эндэ гуша минута соо байха ёһотой аад, ерээдүйн Генеральна секретарь ба ерээдүйн Президент энэ ажахыда хахад үдэр соо байха баатай болоо һэн.

Нимэ нэгэ ушар эндэ тохёолдоо. Түрүүлэгшын кабинет соо ажахын бухы ахамад мэргэжэлтэдые суглуулаад, нүхэр Горбачев ажахыгаа хэр шадамар бэрхээр эрхилнэбта гэһэн шалгалта үнгэргэбэ ха. Түрүүлэн ахамад агроном тэрэнэй асуудалдань харюусаха болобо. Хүдөө ажахыда бригадна подрядай, мүн ажалай эмхидхэлэй бусад арганнуудые, ёһо гуримуудые нэбтэрүүлхэ тушаа өөрынгөө үзэл бодолые тодорхойгоор хөөрэжэ эхилхэдэнь, тэрэнэй бодомжыень үндэр айлшан зүбшөөжэ үгэбэгүй ха.

— Би баһал хүдөө ажахын хүдэлмэришэн хүн байхаб,—гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Ухааида орошогүй юумэн саашаа болошобо. Агроном наада барингяар Горбачевые нэгэ хэды саг соо хараад, һүүлдэнь энеэбхилэн татаад:

— Бэшэт. Михаил Сергеевич, хүдөө ажахын хүдэлмэришэн бэшэт, та— секретарь гээшэт. Харин хүдөө ажахын хүдэлмэришэн одоол би болоноб!—гэжэ тэрэ дээрэ дээрэһээнь даржаганаса дуугараадхиба.

Москвагай айлшан зоргоороо аашалһан энэ аашыень зөөргүүсэлтэ гэжэ тоолонгүйгөөр колхозой түрүүлэгшэ, Социалис Ажалай хоёр дахин герой В. Я. Гориндо хандаад, иигэжэ һонирхобо:

— Үнэй бухы мэргэжэлтэй булгадаа нимэ «эрэгэриүүд» болоно гү?— гэжэ асуугаа гэхэ.

— Хоёрдохи хүн бүхэниинь,—гэжэ түрүүлэгшэ богонёор харюусаа һэн.

ҺАНДАРҺАН ГЭР ДОРОХИ БРИЛЛИАНТ

Александрийда 16 дабхар хүнэй байдаг гэрэй һандаран, бутаран үнахада, арбан хүн гэмтэжэ үхэнэн байна. Энэ тохёолдоһон гай городой полициин хүдэлмэрилэгшэдтэ нилээд удаан саг соо амар заяа үзүүлбэгүй. Сэдьхэл доһолгомо энэ гашуудалта ушарай шалтагаанниень мүрдэжэ эгээл дүүргээд байхадань, полицида нэгэ эхэнэрһээ мэдүүлгэ оробо. Энэ гэр соо ажаһуудаг тэрэнэй ахын байра соо энэ эхэнэр 4 миллион Египедэй фунтын гэхэ гү, али нэгэ миллион американ долларой сэнтэй бриллиант ба тус тустаа 20 мянган фунтын сэнтэй 12 хибэс хадагалһанаа дуулгаба.

Полициин хүдэлмэрилэгшэд энэ ехэ зөөриниень бэдэрхэ зорилгогойгоор һандарһан гэрээ дахинаа шалгажа үзэбэ. Нимэ ехэ зөөри хогшолой тэндэ үнэн дээрээ байһыень хэн мэдэбэ. Гэр соо ямаршье бриллиант шулуунууд, хибэсүүд байгаагүй гэһэн харюу ехэл түргэнөөр, эрид шуудаар үгтэһэн байха юм. Юрэдөөл «һэмээхэнээр» бэдэрэлгэ үргэлжэлһөөр.

ҮГЫТЭЙ БУХГАЛТЕРТА 100 МИЛЛИАРД ЛИР ОЛДОБО

«Би үгытэй бухгалтерби. Бүхы юумээе арай-шамайл гэжэ хүсэлдүүлээ болоод ябадагби»,—гэжэ январь һарада тушаагдаһан сицилийск

ХАДАТА НЮТАГАА ХАНГЮУРДАН МАГТАЖА...

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГАБЬЯАТА АРТИСТ ДЫМБЫРЫН РИНЧИНОВАГАЙ ЗОХЕОХЫ АЖАЛАЙ ҮДЭШЭҺӨӨ

Хүбшэ тайга һалхинда хүүеи шууяна гү, хүхын дуунай үедэ хүдөө газарнай хүхэрэн, ногоорон һалбарна гү, харьял үндэр оройһоо хадын горхон шуумайна гү— Дуун зэдэлнэ... Тангил нүхэрэй илдам хараса зүрхэ сэдьхэл долгисуулна гү, талын хүн үргэн Ононой эрьеэр унагшаяа табилуулна гү — дуун эдэлнэ...

...Халтар хара үнэгэнэй арһаар хязалагдаһан, улаан үнгэтэй үнэтэ хилэнгээр оёгдоһон дэгэл үмдэһэн, дэнзэтэй малгайтай, урданай хонтуул-боолто гоёолтотой, наһанайнгаа эгээл һалбарма хаһада ябаһан дуушан эхэнэр—тайзан дээрэ.

Буряад Республикын габьяата артист, дуу, хатарай «Байгал» ансамблийн солист Дымбырын Ринчиновае энээнэй урда хэды шагнадагшье һаа, энэ удаа сугларагшад шэхээе бүри һонороор табиһандал, харасаяа бүри хурсадхаһандал бэлэй.

Юуб гэбэл, ниитын-нигуулэсхы үүргэтэй «Хадата Захаамин» жасын үүсхэлээр Д. Ринчиновагай зохёохы ажал ябуулгын үдэшэ турүушынхнее эмхидхэгдэбэ бшуу.

Дуушанда өөртэнь, мүн харагшадташье энэ үдэшэ ехэ удхатай байгаа гэжэ эли һэн. Нютаг зонойнгоо үргэмжэдэ хүртэһэндөө, зохёохы ажалайнгаа болбосоронги хаһада тулажа ерээб гэжэ үнэхөөр мэдэрһэндээ гү—юрэл концертын түгэсхэлдэ баярай үгэ хэлэхэдэнь, Дымбырын нилээн лэ һанаагаа зобон, энэ уулзалгада үлдэдэ гэжэ мэдэрмээр бэлэй.

Буряад арадай дуунууд,ород, монгол аялганууд, мүнөөнэй композиторнуудай найруулһан зохёолнууд — алиниеньшье мэргэжэлтэ дуушанай онсо шадабаритайгаар, хонгёо шанга хоолойгоор гүйсэдхэхэдэнь, зал соо һуугаашад альга ташалгаяа адхаруулхаһаа гадна, һурашаһан янзаараа «браво! браво!» гэлдэжэ, һайхашаажа, сэгнэжэ байһанаа мэдүүлнэ.

Поэт Николай Шабаевай үгэ дээрэ бэшэгдэһэн «Мэлэ нютагни» гэһэн дуунай зэдэлхэдэ, иланганя халуунаар уггажа абана. «Байгал» ансамблийн артистнуд — үдэшые хүтэлэгшэ Людмила Бадарханова-Халбаева, Дамба Хасаранов түрүүтэй оркестр, концертмейстер Иван Емельянов, хатаршадай булэг суг худэлжэ байһан нүхэрэйнгөө өөрсэ янзын тоосоондо энэ үдэшэ туһалаа.

— Зохёохы ёноной иимэ тоосоонууд «Байгал» ансамблийн дуушад-одонуудай үргалтада ехэл нүлөөтэй. Манай Дымбырын зангаараа сомохон, нюур шарайгаараа сэбэрхэн, абаһаар хадуугдамаар, дабтагдашагүй аялга нугалбаритай хоолойтой,—гэжэ Буряадай үрэнэй филармонийн уран һайханай талаар хүтэлбэрилэгшэ О. В. Мэлэновагай хэлэхэдэ, «Байгал» ансамблийн директор А. Ц. Абидуев бүри мүнөн дэмжэнэ һэн.

Концертын удаа амаршалгануудай эхиндэ Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат В. Б. Сагановай хэлэһэн үгэнүүдые дурдамаар:

— Мүнөө болотор иимэ дуушаниие һайн мэдэхэгүй байнандаа голхорбоб. Дуунуудынь дали жэгүүртэй байна даа—шагнажа һуухадаа, түрэл Мэлэ нютагаарнь, үргэн урасхалга Волгэ мүрэн шадараар, бусадшье хизаар оронуудаар аяншалаад ерэһэндли болобоб.

Дуушанай тоонто нютагай түлөөлэгшэд—бүлэг зон тайзан дээрэ гаража, дулаахан үгэнүүдээ хэлэбэ, сүг һурааһан нүхэдынь үнэтэй хибэс бэлэгээ дэлгээбэ.

В. Ш. Шагдуров мэлынхидэй зүгһөө амаршалга үншахадаа, «Дуунши — дорюун, дураншни — мүнхэ байг лэ» гэжэ үреэгээ.

— Манай хадата нютагай басаган, гайхалтай һайхан хоолойтой дуушан Дымбырын Санжиевнае мүнөөдэр хүндэлэн ёнолжо байхадаа, урмашал баяртайбди,—гээд, Захааминай аймагһаа Буряад Республикын Арадай Хуралда депутадаар дэмжүүлэгдэһэн Б. Ц. Семенов мэдүүлбэ.—Юһэн жэл соо Захааминда худэлхэ үедэмни «Байгал» ансамблиинхид жэл бүри ерэжэ, тарялашад, малшадыемнай баясуулжа байгаа. Эданшьегүй Дымбырын Санжиевна арадай дуушанай нэрэ зэргэдэ хүртэһэй гэжэ хүсэе.

«Хадата Захаамин» жасые хүтэлбэрилэгшэ В. Б. Бадмаевай үгэһөө:

— Уран бэлигээ ондоо гүрэн түрэнүүдээр бүри олоор харуулхыетнай хүсэе. Дэлхэйн ямаршье булангай харагшад нимэ шадабари, иимэ концерт ёнотоор сэгнэхэ, һайшааха гэжэ һанагдана. Тэрээнһээ гадна миниий һанамжаар, һурган хүмүүжүүлэгшын ажал ябуулгаяа захалжа, өөрһөө бэлиг шадабариар дутуугүй хубууд, басагадые үргуулан гаргаха бэзэт.

Улаа-ягаахан сэсэгүүд, үнэтэй бэлэг сэлэгүүд, үреэлэй үгэнүүд арюухан үдэшые бүри арюудхан баяжуулһандал, дуушан хүүхэнэй шарайе бүри сэсэглүүлһэндэл бэлэй.

Захааминай аймагай гулваа В. Б. Соктоев, дуушанай абга Д. Б. Батуев түрүүтэй бүлэг зоной Дымбырындээ олон үнеэ, мори, хони бэлэг болгон баринабди, ондон мэтэ томо гэгшын һарүүл һайхан гэр үрэжэлтэй, үнгэтэй газарта бодхоожо үгэхэбди гэхэдэнь, одоол баясамаар байгаа.

— Газаа, досоогоо,— баян, тайзан дээрээ — бэлиг түгэс, зал соо—харагшадаар дүүрэн, өөрөө сэсэг мэтэ сэбэрхэн ябаарай. Һүрэг малаа харуулжа ядараа һааш, айл аймагаараа туһалуужабди, — гэһэн үреэлэй дуулдахада, өнеэдэ наадан дэлгэрнэ.

Энэ үдэшэ үнгэргэлгэдэ мүнгэ һомолһон «Хадата Захаамин» жасын, акционернэ «Ариг Ус», «Мотом» бүлгэмүүдэй, «Даба» фирмын түлөөлэгшэд нэрлэгдэжэ, баяр баясхалан хүргэгдэбэ, «Байкал-банк» бүлгэмэй президент М. Г. Намсараев, Захааминай аймагай худөөгэй захиргааануудай зүгһөө Ц. Ц. Цыренов, «Зубай» фирмын хүтэлбэрилэгшэ Л. Н. Цыренов. Буряад драмын академическэ театрай худ[illegible] рилэгшэ В. Д. Бабуев[illegible] лон бусадшье амаршал[illegible] халуун үгэнүүдые хэл[illegible] бэлэгүүдые барюулаа.

Республикын Уран зу[illegible] шадай холбооной правле[illegible] түрүүлэгшэ Юрий Ма[illegible] нов, Захааминай ура[illegible] Дымбырыл Санжиев Ва[illegible] Жигжитов хоёрой хэһэн [illegible] гэн зүүдхэлнүүдые б[illegible] лээд, дуушанай дүрэ [illegible] зурахабди гэжэ найдуу[illegible]

Нёдо до республикын [illegible] дангина гэһэн нэрэ зэр[illegible] хүртэһэн Валентина Ра[illegible] ева, «Наранай Туяа» [illegible] курсын хоёр удаа лау[illegible] Дымбрын Цыренов, Ев[illegible] рина Ринчинова гэгшэд [illegible] тагайнгаа нэрэтэй түр[illegible] дуушанда зорюулжа, дуу[illegible] лэгүүдые гүйсэдхэбэ.

Мэлын һүргуулини[illegible] ректор В. Г. Гармаевай [illegible] түгэсхэлдэнь дурдаха [illegible] хүрэнэ: «Бүри далижаа[illegible] гажа. Мэлэ нютагтаа м[illegible] мэнэ айлшалан ерэжэ [illegible] гаарайт. Хатан Эбин, [illegible] уула, Үндэрын Төөбин, [illegible] рэнцэй Таабай, Бүрэ[illegible] Таабайн Хүүхэн харгы[illegible] най харалсажа, одо зэ[illegible] най үргэлсэжэ байг лэ».

Г. ДАШЕЕВА.

СОЁЛОЙ ҺОНИН

ЗАНШАЛТА ФЕСТИВАЛЬ ҮНГЭРГЭГДӨӨ

Уланхаан тосхоной соёлой байшан соо Баргажанай арадай театрнуудай заншалта 5-дахи фестиваль «Хабар-95» гэһэн үряа доро үнгэргэгдэбэ. Фестивальда Баргажан голой арадай 5 театр хабаадаба. Сугларагшад арадай театрнуудай фестивалиин эхилхэнээ урид Барханай арадай театрай артистнар Батадалай Надагуров, Цырма Харганова, Бальжин Банаева, Баатар Чойнжуров, Жамбал Баторов гэгшэдые Буряад Республикын Үрэнэй шангай лауреадууд болоһонтой дашарамдуулан, нэрьемэ альга ташалгаар угтаба.

Жюрин түрүүлэгшэ Хурамхаанай аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо Олег Цыбиктарович Дондупов Уланхаанай, Дэрээнэй, Гаргын, Барханай болон Баянголой арадай театрнуудай артистнарые халуунаар амаршалаад, театральна фестивалиин «Хабар-95» гэһэн һайндэрые нээбэ. Уланхаанай дунда һургуулиин хатаршад мэдээжэ хореограф Галсан Балдановай хүтэлбэри доро айлшадай урда уттамжын соло гоё һайханаар дүүдаа.

Арадай театрнууд ехэнхидээ Эхэ ороной хамгаалгын дайнай Агууехэ Илалтын 50 жэлэй һайндэртэ зорюулһан зүжэгүүдые: «Сагаан нуурай» эрьедэ, «Хайрата миниий Хандама», «Гурбан нарһан» гэһэн литературно-уран-һайханай монтаж харуулаа.

1995 ондо Барханай арадай театрай—60 жэл, Дэрээнэй арадай театрай 35 жэлэй ойн һайндэрнүүдые эрхим бэлэдхэлтэйгээр угтахын түлөө ехэ худэлмэри хэжэ байһанаа арадай театрай артистнар мэдүүлээ.

Арадай театрнуудай артистнууд дутуу дундануудаа зүбшэн хэлсэжэ, саашанхи зорилгонуудаа хараалба.

В. БАТОРОВ.

ҮЙЛЭ ХЭРЭГЫНЬ ДЭМБЭРЭЛТЭЙЛ

Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театр соо дэмбэрэлтэй һайхан хэрэг үйлын үнгэргэгдэхэ тухай республикын газетэнүүд соо бэшэгдэһэн байгаа. Энэ үлзытэй ажал ябуулга хадаа «Алхана» эблэлэй эдэбхеэр үнгэргэгдэһэн байна.

Алтан дэлхэйн сүүта үндэрнүүдэй нэгэниинь болохо Алхана уулын нэрээр нэрлэгдэжэ, ажалаа ниитын хүсөөр, олоной һайн һанаагаар ябуулжа байһан «Алхана» эблэл хадаа үргэн сагаан Ага нютарһаа, бүхы Шэтын область соохоо уг гарбалтай зоной дунда хани барисаа, бэе бэедээ хамһалсаха, бэе бэеэ харалсаха, соёл гэгээрэлээ, хэлэ ба бэшэгээ, ёһо заншалнуудаа саашань зүб хэбээрнь хүгжөөхэ гэхэ мэтэ олон лэ зорилготойгоор нээгдэһэн эблэл болоно гээшэ.

Гарагай гурбанда үнгэргэгдэһэн баяр ёнололой энэ үдэшэ хадаа Илалтын 50 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан байгаа. Тиимэһээ Эсэгэ ороной хамгаалгын Агууехэ дайн сэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан, тэрэ холын үе сагта дайнай ара талада худэлжэ ябаһан ажалай ветерануд тусхай урилгаар ерэһэн байнабди.

«Алхана» эблэл бэлэдхэлэй ехэ худэлмэри ябуулаа гэжэ һанамаар. Эблэлэй түрүүлэгшээр һунгагдаһан Ага нютагаймнай бэлигтэй хүбүүдэй нэгэниинь болохо Цыденович Митупов хадаа эблэлэйнгээ нүхэдтэй хамта удаан саг соо энэ баяр ёнололой үдэшын һайн һайхаар үнгэргэгдэхын тула оролдоо, ажал ябуулга гаргаа.

Үригдажа сугларһан дайнай болон дайнай ара талада худэлжэ ябаһан ветерануудта үнэтэй сэнтэй бэлэг сэлэг, оюун бэлигтэ, шадамар бэрхэ артистнуудай хүгжэм нааданг, буфет — бүгэдыень эмхидхэжэ, бэлдэжэ амжаа байна. Тон эмхитэй гуримтай, олон тоото зоной хабаадалгатай, хүхюун зугаатайгаар энэ баяр ёнололой үдэшын дээдэ шатада үнгэргэгдэхынь түлөө өөрынгөө хүбитые «Буряад үнэн» газетэ оруулаа гээшэ ааб даа.

Энээндэнь ехэ баярламаар. Тус газетын редакторай орлогшо, Россин Федерациин сеёлой габьяата худэлмэрилэгшэ, Агымнай мэдээжэ хүнүүдэй нэгэниинь болохо Пурбожаб Нимаевич Нимаев ехэл ажал ябуулжа, һонирхон шагнамаар элидхэл хэһэн байна.

Олон жэлэй турша соо үүэ ехэтэй ажаллажа ябаһан нютагаймнай басаган Долгор Жүгдуровна Жүгдурова тухай дурдангүйгөөр гаража болохогүй байна. Долгор Жүгдуровна Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадалсаһан шэнэ шэнэ нэрэнүүдые элирүүлһэн, нютаг нугаяа бусажа ерээгүй, баатарай ёноор дайнай жэлнүүдтэ үнаһан сэрэгшэ хүбүүд тухай ямар хоморой архивна материалнуудые толилоо гээшэб!

Эсэгэ ороноо хамгаалгын үнгэрһэн энэ Агууехэ дайн сэрэгтэ хабаадалсаһан, гурэн түрын дээдэ шагналда хүртэһэн, олон тоото яларма орден, медальнуудтай нютагайнгаа зониие хаража байсааб. Үетэн, нүхэдөө, аха заха абгай, абжаанараа хаража, уулзажа сэдьхэлээ ханабаб.

Наһатай болоһон үбгэд, хүгшэдтэ ехэшье юумэн хэрэгтэй бэшэ байха байна даа. Энэ үнгэржэ байгаа үе сагые зарим хүн зон мүүшаг шэнгеэр хэлсэдэг, юумэн хомор, үнэтэй сэнтэй гэхэ мэтэ даа.

Үнэн дээрээ хаража үзэхэдэ, бидэнэй дунда үнэниинь хэлэхэ болоо һаа, юумээр дутажа, хоол хошогүй, эдихэ, юумэн үгы гэдэг энэ тоншье тиимэ бэшэ ха даа гэжэ һанахаар. Хэнэйшье, ямаршье айлда ороходо, элдэб янзын эдеэ хоолой зүйлнүүд хаанаһаашьеб даа бии болоод лэ, стол дээрэ табигдадаг бэшэ аал даа. Ходол энэ тэрэ үгы гэжэ байхада аягүй юм бээз. Нэгэрэшье, юумэнэй үнэ сэн гайтай.

Миниий бага хүүгэн ябахада, хүгшэн эжы Сэрэгмаа, Дарижаб аба, һама эжы — эдэмнай хүүгэдтээ үгэһэн олон тоото һургаал заабари соо нэгэ нимэ аша тушатай һургаал ябадаг: хубсаһа хунарай олон үсөөншье һаань, эдеэ хоолой ехэ багашье һаань — юумэн үгы, хомор, дуунашоо гэхэ мэтые хэлэжэ болохогүй, хорюултай, сээргэй гэлсэдэг һэн.

Галай, гэрэй, эдеэ хоолой заяаша болоод бурхад гомдохо гэдэг һургаал ёно байдаг юм. «Байһан баялигаа бүхы хүн зондоо хубаажа, хүртөөжэл байна ха юмбибди. Ямар хомхой энэ айл гээшэб. Юумэ үгэ болл—садаггүй айл» гэжэ тооложо, гомдожо, баялигһаа багашагханаар үгэдэг болохо гэһэншүү удхатайгаар, бидэ, хүүгэдэй, ухаанда таруулжа ойлгуулдаг һэн даа.

Би мүнөө болоод байхада. хүүгэдтээ энэл аба, эжын һургаал захяае саашань дамжуулдагби. Богонёор хэлэхэдэ, баян, һайн үгэтэй байха гэһэн удхатай һургаал байгаа гээшэ аабза.

Аглаг һайхан Ага нютагайнгаа хүбүүд, басагадтаа тон ехэ баярые хүргөөд, хүдэлмэридэнь аза талаан, амжалтануудые, олон удаан жэлнүүд соо энхэ эдүүр ябажа, аша гушанараа хаража ябахыень хүсэнэб.

Д. ДАРИЖАПОВА,
багшын ажалай ветеран.

ОЮУТАДАЙ ТҮРҮҮШЫН СЭТГҮҮЛ

Буряадай Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ һургуулиин актова зал соо түүхын таһагай дэргэдэ мүндэлһэн «Мысль» гэһэн нэрэтэй оюутадай сэтгүүлтэй танилсалгын үдэшэ болобо. Тус сэтгүүлэй ахамад редактор, түүхын таһагай декан Ю. П. Шагдуров тайзан дээрэ гаража: «Республика доторнай иимэ түхэлэй барлагдамал сэтгүүл анха түрүүлыхнее хэблэгдэбэ гээшэ. Гараар бэшэһэн сэтгүүлнүүд саг сагта ондоо таһагүүдта «гараад туршадаг» һэн. Манай таһагай оюутадай ажаябуулганууднаа дулдыдаха түрүүшын дугаарай хэблэгдээд байхада, миниий зүрхэ сэдьхэлдэ ехэ баяр түрэнэ. Саашадаа оюутадай, багшанарай бэе бэеэ «нэлгэжэшье» байбал сэтгүүлэймнай дугаарнуудай зандаа хэблэгдэжэ байхыень хүсэнэб»,—гэжэ хэлэбэ.

Удаань Ю. П. Шагдуров редколлегиин гэшүүдые тайзан дээрэ урижа, багахан бэлэгүүдые барюулаа һэн. Тэдэнь С. Андреевская, С. Козенец, В. Хлыстов, М. Харитонов, В. Простынкин Е. Коварская, С. Карамышев, П. Бардымов гэгшэд байба. Гэбэшье П. Бардымовта онсо бэлэг барюулагдаба. П. Бардымов сэтгүүлдэ нэрэ һаналгын конкурсдо илажа гараһан байна.

Редколлегиин гэшүүн С. Козенец нютагууд хоорондын худалдаа-наймаанай «Ариг Ус» байшанда, «Руслан» гэһэн акционернэ бүлгэмдэ түрүүшын алхамуудтань туһа хэлсэһэндэнь, халуун баяр хүргэбэ. С. Козенец дээдэ һургуулиниигаа ректорат болон деканадта баһал баяраа мэдүүлээд, саашадаа һонирхолтой асуудалнуудаар сэтгүүлдэ бэшэжэ байхыень оюутадта, багшанарта хүсөө бэлэй.

Һүүлээрнь ВСГТУ-гай Эсэгэ ороной түүхын кафедрые даагша В. Б. Базаржапов ба республикын хизаар орон шэнжэлэгшэдэй бүлгэмэй түрүүлэгшэ Е. А. Голубев хоёр «Мысльдэ» хубитаяа оруулһан зондо баяр хүргэбэ. Ахамад редактор болон редколлегиин гэшүүдтэ Хүндэлэлэй грамотанууд барюулагдаа һэн. Зүгөөр Е. А. Голубев сэтгүүлдэ зорюулжа, шүлэг уншаа бэлэй.

Харюусалгата секретарь Т. Б. Григерэй түрүүшын дугаарые хэблэлгдэдэ хамһалсаһан зондо баярые хүргэнэй удаа Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар республикын үрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ С. В. Мантуров нигэжэ хэлэбэ: «Би түүхын таһаг түгэсхэһэн гээшэб. Тиимэһээ нимэ ушарай болоод байхада, миниий сэдьхэлдэ ехэ зохид байна. Сэтгүүлэй «би болоод» байхада, гурэнэй дэмжэлгэ хэрэгтэй юм ааб даа. Маанадта хандахадатнай ходоо туһаламжа үзүүлхые оролдохобди. Хэлэһэнэйнгээ гэршэ болгон, 1 миллион түхэриг «Мысль» сэтгүүлдэ түрүүшээр барюулнабди».

Хэзээ нэгэтэ түүхын таһагай оюутад ябаһан зон туһаламжа үзүүлээ гэжэ хэлэгдэнэй байгаа. Эдэниие нэрлэбэл, Н. Манжеев—200 мянган, Н. Трифонов—200 мянган, ТОО «Алтаргана»—1 миллион, «Российская мебель» (В. Хантаев) 1 миллион түхэригэй туһаламжа үзүүлнэн байна.

Сэтгүүлтэй танилсалгын үдэшэ баяр ёнололой хажуугаар ехэ ёнин соёлой программатай байба. «Лора-мода» салон Л. А. Дагдановагай ударидалга доро хабар-зунай хубсаһанай модельнүүдые харуулаа. А. Клементьев Н. Максимова хоёр хатарнуудые гүйсэдхөө, С. Урбаев хонгёо һайханаар дуу хангюурдаа. Гэбэшье түүхын таһагай 2-дахи, 3-дахи курсын оюутад багахан зүжэг, найруулгануудые харуулаа һэн.

Тэрэ үдэшые А. Дамдинов Л. Варфоломеева хоёр баярай долгин дээрэ хүтэлбэрилөө гэжэ тэмдэглэлтэй.

Б. БАЛДАНОВ.

ЭЛДЭБ ҺОНИН

8,1 КИЛОГРАММ ШЭГНҮҮРТЭЙ

Хитадай Таншань хотодо түрэһэн энэ басагые бишыхан гэжэ хэлэхэнь хүшэр. Юуб гэхэдэ, 61 сантиметр ута, 8,1 килограмм шэгнүүртэй басага 28-тай эхэнь түрөө бшуу. Энэ басагые Хаймин гэхэ гү, али Далайн Гэрэл гэжэ нэрлэһэн байха юм.

СЭБЭР АГААРААР ХООЛЛУУЛНА

Осака хотын экологическа хүдэлөөнэй гэшүүд сэбэр агаараар амилуулдаг рестораннуд бии болгогдонхой гэжэ сонсохобо. Зундаа рестораннуудай эдеэ хоол хомор болоо гэхээр бэшэ. Юрэл иимэ сонсохол хэхэдээ, тамхи татахые хориһон рестораннуд тухай зондо дуулгана бшуу.

ХОХИДОЛ УШАРУУЛНА

Гадаадаһаа ерэһэн туристнууд хэрэгтэй. Зүгөөр тэдэнэр баяшуул байха ёноной гэжэ Угандын туризмын министр Джеймс Вапакабуло онсолһон байха юм. Тэрэнэй мэдүүлһэнэй ёноор орон руу ерэһэн туристнуудай гурбанайнь хоёр тон үгытэй зон юм ха. Тэдэнэр бултадаа ябагаар ябана, үнэгүй зохид буудалнуудта байрлана, гансал эдеэ хоол болон ниитын транспортда мүнгэсэ гаргашална.

Спорт — Спорт — Спорт

БААТАРАЙ ДУРАСХААЛДА

Буряад арадай сүүта хүбүүн, алдарта сэрэгшэ — гвардийн полковник, Советскэ Союзай Герой Владимир Бузинаевич Борсоевой дурасхаалда зорюулагдаһан хүнгэн атлетикын үрилдаан һаяхан үнгэргэгдэбэ. 34-дэхи заншалта үрилдаан Агууехэ Илалтын алтан ойдо зорюулагдаһан байгаа. Энэ жэлдэ хэзээ хэзээнэйхиһээ олон хүнэй хабаадаһаниинь һайшаалтай. Ушарынь гэхэдэ, гансал нинислэл хотын бэшэ, харин хүдөөгэй аймагуудһаа, тусхайлбал, Бэшүүрэй, Загарайн, Кабанскын, Сэлэнгын, Хилагтын болон бусад аймагуудһаа хүрдан солбон, шамбай сүлхэ зүү гаран үрилдаашад харгы дээрэ гараба.

— Нимэ үрилдаанууд жэлдээ нэгэ дахин эмхидхэгдээшье һаа, манай Буряад орон дотор хүнгэн атлетикэ хүгжөөн дэлгэрүүлхэ талаар ехэ үүргэ нүлөө үзүүлдэг гээшэ. Манай республикын олохон үрилдаашад заншалта эдэ мүрысөөнүүдтэ хабаадажа, ехэ спортдо замаа эхилһэн, намтарайнгаа һабагша татаһан байха юм. Энэ талаар манай ороной суута хүнгэн атледүүд, тусхайлбал, спортын габьяата мастернууд Татьяна Поздняковае, Надежда Мироманове, улаасхоорондын классай спортын мастеөнүүд Павел Яковлевые, Геннадий Темниковые, Наталья Соломинскаяе, спортын мастернууд Владимир Цыреновые, Валерий Дарбаковые, Федор Капустинние, мүцөөнэй залуу атледүүд Анастасия Данчиновае, Сергей Федотовые, Юрий Чижовые дурдажа болоно. Саашанхи жэлнүүдтэ манай бэлигтэй бэрхэ тренерүүдэй харуулһан доро шэнэ үеын хүнгэн атледүүдэй урган гараха байһаниинь арсашагүй.— гэжэ мүрысөөнэй ахамад судья — физическэ культура ба спортын талаар республиканска комитедэй таһагые даагша, педагогикын эрдэмэй кандидат, бүхэсоюзна категориин судья В. Л. Балдаев хөөрэнэ.

Һүргуулинууд болон техникумүүдэй һурагшад —4 километртэ, институтуудай оюутад, эхэнэрнүүд, ветеранууд 8 километрэй зайда урилдаба. Эгээл бэлигтэй бэрхэ атледүүд 20 километртэ хабаа туршаһан байгаа.

Һурагшадай дундаһаа Владимир Пантелеев (Бэшүүр), Оксана Бурлакова (Кабанск) гэгшэд илалта туйлажа, алдарта сэрэгшын дурасхаалай шангуудта хүртэбэ. Техникумүүд болон колледжнуудай бүлэгтэ лесотехническэ колледжын һурагша Андрей Федотов, совхозколледжын һурагша Валентина Федорова гэгшэд илалта туйлаа. Дээдэ һургуулиннуудай оюутад соохоо Буряадай багшанарай институтэй түлөөлэгшэд Андрей Гнеушев, Ольга Окарина гэгшэд шалгарһан байна.

Ветерануудай дундаа[illegible] спортын мастернууд — [illegible] гуулинууд болон техни[illegible] мүүдэй физкультурын [illegible] шанар Федор Капустин, [illegible] лерий Дарбаков, Павел Л[illegible] тев, 68-тай Григорий П[illegible] линский гэгшэд түрүү [illegible] рөөнүүдые эзэлжэ, дур[illegible] хаалай бэлэгүүдээр тэм[illegible] лэгдээ.

Эхэнэрнүүд соохоо у[illegible] хоорондын классай спо[illegible] мастер Анастасия Дан[illegible] новатай ана-мана уолд[illegible] хүн олдобогүй. Спо[illegible] стерта кандидадуу[illegible] шаварай институтда Ан[illegible] Самарцева, Ирина Перу[illegible] на гэгшэд хүндэлэлэй, та[illegible] сангай удаадаһи шатану[illegible] та гараба.

Хурдан шамбай атледу[illegible] 20 километртэ хаба шад[illegible] лаа туршаба. Сэхэнь [illegible] лэхэдэ, энэ зай буруу[illegible] хэмжэгдэнэ байгаа хэб[illegible] тэй. Ушарынь юуб гэхэ[illegible] үлүүсэ һайн саг харуула[illegible] даа бшуу. Россин Феде[illegible] цийн суглуулагдамал ком[illegible] дын гэшүүд, улаасхоорондо[illegible] классай спортын мастеөнүү[illegible] — Улаан-Удын гарнизон[illegible] сэрэгэй альба хаагша Юр[illegible] Чижов (№ 169), Буряад[illegible] багшанарай институтай ою[illegible] тан Сергей Федотов ([illegible] 107) гэгшэд һүүлшын х[illegible] рөөд метр хүрэтэр зэ[illegible] урилдаһан аад, финишэй у[illegible] дахана Ю. Чижов урагш[illegible] ходорон гаража, илал[illegible] туйлаба. 56-дахи һургу[illegible] лиин багша Григорий За[illegible] цев хүрэл медальаар шагна[illegible] даа.

Урилдаанда илажа гара[illegible] шадта Советскэ Союзай Т[illegible] рой В. Б. Борсоев туха[illegible] номууд. Хүндэлэлэй грам[illegible] танууд, дурасхаалай бал[illegible] гүүд баярай оршон байда[illegible] да барюулагдажа, спорт[illegible] замда һая гаража ябаһ[illegible] залуу үстэндэ ехэ һургал[illegible] болоһон байха юм.

Б.М. ЖИГЖИТОВ.

«Сэлэнгэ» — «Ангара» — 1:0

«Сэлэнгэ»—Арсалан Жамьяндабаев, Владимир Чумаков, Андрей Ачкасов, Юрий Головко, Константин Трофименко, Алексей Карпов, Вячеслав Марач, Александр Шарыпов (Александр Симагин), Александр Фильшин, Леонид Иванов (командын капитан), Сергей Шергин;

«Ангара»—Илья Курилов, Александр Александров, Валерий Колчанов, Алексей Хоченков, Сергей Синебабиов (Станислав Степанов), Владимир Бабкин, Сергей Аверченко, Евгений Бодунов (командын капитан), Дмитрий Короленко, Сергей Дементьев, Алексей Щербаков;

Мүрысөөнэй ахамад судья, республикын категориин судья Степан Сергеев, туһалагша судьянууд Александр Помолюк (хоюулаа Благовещенск), Юрий Турчебеков (Краснокаменск), мүрысөөнэй инспектор судья Николай Сабитов, (Омск)

Үдэшын 5 часаа Буряад Республикын 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ эллжэтэ наадан эхилээ. Энэмнай байгша оной наадануудта манай республикын нэрэ хүндые хамгаалхаар зүүн зонодо оруулагдаһан «Сэлэнгэ» командын гурбадахи наадан болобо.

Түрүүшын хоёр үүлзмгада «Сэлэнгын» футболистнууд Хабаровскын командые 1:0 тоотойгоор шүүһэн һаа, «Сахалинтай» 1:1 тоотойгоор тэнцэжэ, мүнөөдөө 4 очкотой болоһон байба. Тиинхэдээ 18 командын дундаһаа 10-дахи һуури эзэлнэ.

Манайда айлшаар ерэһэн «Ангара» команда хоёр үүлзалгада стадион дээрээ наадахадаа, нэгэнтэйнь тэнцэһэн, нүгөөдэдэнь шүүгдэжэ, нэгэл очкотой болоһон байна. «Сэлэнгын» футболистнууд абаһаар яһала һайн добтолго эмхидхэжэ, айлшадайнгаа хамгаалагшадые тухашаруулба. Эндэ айлшадай вратарь Илья Курилов аюултай хэдэн бүмбэгэ шүүрэн абажа, командаяа абарна. Эндэ «Сэлэнгын» добтологшод Иванов, Шергин, Фильшин, Марач гэгшэд һайнаар наадаба. 16-дахи минутын ябажа байхада, талмайн зүүн захаар добтолго эмхидхэгдэжэ, айлшадай воротаһаа тээ холохоноһоо бүмбэгэ дамжуулагдажа, тоо нээгдэшэбэ. Энэ бүмбэгэ шадамар бэрхээр толгойгоороо залан оруулһан «Сэлэнгын» 11-дэхи номерой Сергей Шергин болоно. Энээнэй удаа айлшадаймнай футболистнууд харюугай тсо нээхэ эрмэлзэлтэй хэдэн добтолго хэнэ. Воротагаа хёрхоор, шадамар бэрхээр хамгаалдаг Арсалан Жамьяндабаев энэ үдэр бэрхээр наадажа сугларагшадай зүгһөө һайшаагдана. Ингэжэ добтолсоһоор уулзалгын түрүүшын хахад дүүрэнэ.

Хоёрдохи хахадай эхи[illegible] хэдэ, айлшадай Владимир Бабкин, Дмитрий Короленко, Алексей Щербаков гэгшэд бүмбэгэ абамсаа[illegible] хүрдан солбоноор урагш[illegible] гарахые оролдоно. Эндэ «Сэлэнгын» хамгаалагшад хө[illegible] хоор наадажа, ворота ру[illegible] гаа бүмбэгэ сохюулна[illegible] Шанга һалхи өөдэ наадаһа[illegible] «Сэлэнгын» футболистнуу[illegible] тоогоо нэмээнгүй, 1:0 то[illegible] тойгоор уулзалгаяа дүүрэ[illegible] бэ

Энэ уулзалгын удаа «Сэ[illegible] лэнгын» футболистнууд э[illegible] жээтэ наадануудаа үнгэрэ[illegible] хэеэ Зүүн Сибириин бару[illegible] хотонуудаар аян замда[illegible] мордобо.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), САМБЯЛОВА Т. В.

Эмхидхэн байгуулагшад—Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай — 2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай— 2-66-76, таһагууд, ниитын-политическэ— 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа —2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соелой, эрдэмэй болон һургуулинуудай— 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, олониитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнуудэй—2-33-61 хэблэлдэ бэлдэгшэдэй—2-35-95, Манай корреспондентнүүд: Агинскда—3-42-19; Закаменскда—30-61, Баргажанда—91-6-40.

Һонинуудые гаргадаг «Бурятия» хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-23-67, вахта—2-67-95, 2-67-05.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 5190. Стереотипта тушаагдаһан саг 17.40.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдэв. Директорэйн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи [illegible] дэ абтанхай. Заказ № 89.